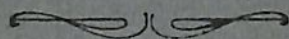

ՅՈՒԼԻՍ ՏԱՄՆԸՉՈՐՄԻ ՄԱՏԱՆԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՅ ԿԵԱՆՔԷ)

Հեղինակ՝ ՍԱՐԳԻՍ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

1935

Տպագր. Ա. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Աղեխանդրիա

891.99

7-63

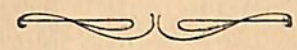
26 NOV 2011

89/99

Գ-63

ՅՈՒԼԻՍ ՏԱՄՆԸՉՈՐՍԻ ՄԱՏԱՆԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Հեղինակ՝ ՍԱՐԳԻՍ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

4053

1010
42748

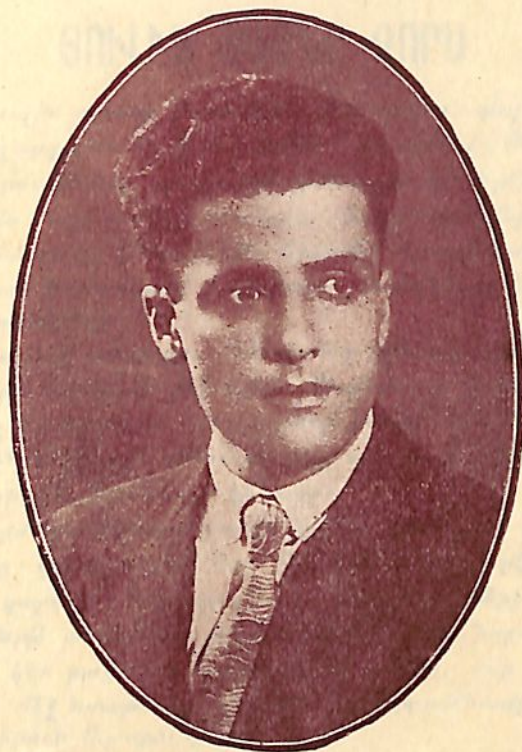
1935

Գրադր. Ս. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ
Աղեհամերիա

1987. 2013

46399

ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ԻՐԱԴՈՒՆՔՆԵՐԸ ՎԵՐԱՊԱՀՈՒԱԾ ԵՆ

ՍԱՐԳԻՍ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ
(ՀԵՂԻՆԱԿԸ)

ԳԼՈՒԽ Ա.

ՅՈՒԼԻՍ ՏԱՍՆԸ ՉՈՐՍ

Յուլիս տաճարը չորսն էր: Դամասկոս գեղեցկօրէն շրջադարձուած էր ֆրանսական եռագոյնով, Թնդանօթի հարուածները քաղաքին զանազան կէտերէն կ'ողջունէին այդ նուիրական օրը: Յաղթական Ֆրանսայի զաւակները կը թնդացնէին երբեմնի Արաբական փառքը եղող Դամասկոսի փողոցները, հնչեցնելով հռչակաւոր Մարսէյեզը:

Ամբողջ քաղաքը, մանաւանդ զինուորական չրջանակները եռուղեռի մէջ էին: Ընդհանուր խրախճանքի կորիզը կը կաղմէին ոգելից ըմպելիները: Հրամանատարէն մինչև վերջին զինուորը այդ օրը կը խմէին, իրենց հայրենիքին, Ֆրանսայի կենացը:

Արմանտ Արնոլտ չափէն աւելի գինովցած ըլլալով զլուխը կորսնցուցած էր: Տի-Պօնէի դատարկ չիշ մը ուսին զարկած, ճորճորալէն կը զեգերէր, մերթ երգելով, մերթ սուլելով: Ծամբու ընթացքին, ներս սպըրդեցաւ կէս բացուած պարտէզի մը դռնէն, ուր ծաղիկներուն մէջ նստած էր աննման գեղեցկութեամբ օժտուած սիրուն Արաբուհի մը:

— Բարեւ, օրիորդ, ֆրանսերէն կը խօսի՞ք:

Մանկամարդ աղջիկը ընդոստ վեր ցատկելով, գոչեց.

— Խնդրեմ, դուրս ելէ՛ք անմիջապէս:

Պարտէզին մօտ գտնուող զօրանոցին զինուորական նուադախումբը կը նուագէր Մարսէյեզը: Արմանտ կէս նուադած ձայնով մը կը հետեւէր նուադին:

— Խնդրեմ դուրս ելէ՛ք, կրկնեց Արաբուհին աւելի բարձր ձայնով մը:

Արմանտ, առանց ընդհատելու իւր երգը, ձեռքի պարսպ շիշը վերցնելով սորառնաց: Արաբուհին սուր ճիշմը արձակեց: Արմանտ դադարեցնելով երգելը տափուտ նայուածք մը նետեց աղջկան վրայ ու յարեց մեղմ ձայնով մը.

— Ինչո՞ւ այդքան կը սարստիւիք:

— Ո՞վ էք դուք և ի՞նչ գործ ունիք հոս:

— Արմանտ Արնուտ, ութերորդ գնդի սպաններէն: Այս գով պարտէզին մէջ քիչ մը հանգչիլ կ'ուզեմ:

— Զարմանալի...

— Ի՞նչը զարմանալի է: Այս հանրային պարտէզ մըն է, իսկ ես ալ հանրութեան մէկ անդամը ըլլալով կրնամ վայելել սաղարթախիտ ծառերու հովանին, ծաղիկներու անուշիկ բուրմունքը, ուրիշ խօսքով, բնութիւնը:

— Պրն. Սպայ կը սխալիք: Այս մեր պարտէզն է. ոչ ոք իրաւունք ունի հոս մտնելու առանց հրամանի:

— Այս համազգեստը կրողին առջև ամէն դուռ բաց է:

— Հոս գինովի տեղ չէ:

— Ֆրանսացիի մը համար երեք բաներ չափազանց կենսական են: Յուլիս տաճարը չորսը, կին և գինի, հա, հա, հա...

Իր ծայր աստիճան գինովութեանը մէջ, Արմանտ սկսաւ սակայն ինքզինքը ժողովել և քաղաքավարօրէն վարուիլ Արաբուհին հետ: Իր մեղմ և քաղցր նայուածքը կամաց կամաց վստահութիւն կը ներշնչէր աղջկան: Յետոյ իր շուրջը նայելով յարեց գրաւիչ շնչատով մը.

— Գոյնզոյն ծաղիկներ տիրուած ամէն կողմ, բայց հաւատացէք ըսածիս մատմադէլ, չկայ հոս կամ ամբողջ աշխարհք ոչ մէկ ծաղիկ, որ ձեր շրթներուն տոնչիկ կարմիրը ունենայ: Իրապէս պաշտելի էք:

— Այդ կտրդի խօսքերը կը վիրաւորեն զիս:

— Զարմանալի, կինը միտ հաճոյք կ'զգայ երբ մարդիկ իւր գեղեցկութեան վրայ խօսին, իսկ դուք վիրաւորուած կ'զգաս ինքզինքնիդ:

— Ֆրանսա այդպէս կրնայ ըլլալ, իսկ հոս տարբեր է:

— Ֆրանսա, Չինաստան, Ճաբոն, կինը կին է:

Յանկարծ դուրսէն թնդանթները սկսան որոտալ: Արմանտ աթոռի մը վրայ կենալով կոկորդը պատռելու աստիճան պռաւ. «Կեցցէ՛ Ֆրանսա, կեցցէ՛ Յուլիս 14ը: Ֆրանսա հազար հազարուորներ զոհեց այդ նուիրական օրը շահելու համար, տասնեակ հազարներ՝ զայն անդժ պահելու և հարկեր հազարներ եւս պիտի զոհէ զայն բարձր պահելու համար»:

Արմանտ մտտնէն մատանի մը հանելով, շարունակեց յուզուած ձայնով մը.

— Մա՛յր, մա՛յր, ամէն տարի Յուլիս 14ին բարեւի պիտի կենամ այս թանկագին մատանին ինծի նըւիրելուդ համար:

Այսպէս ըսելով զինուորական բարեւի կենալ փորձեց, սակայն հաւատարակչութիւնը կորսնցնելով գետնն ինկաւ:

— Ո՛հ ծաղիկներ, ճշեց Արաբուհին իրարանցնելով: Արմանտ ոտքի կենալով կոշտ կրունկներուն փակ սկսաւ ճգմել ծաղիկները:

— Ո՛հ, այս ինչ փորձանք է Աստուած իմ: Զգուշացէք, չէ՞ք տեսներ որ ծաղիկները կը փճացնէք:

— Ծաղիկներ... ծաղիկներ... գոչեց Արմանտ նստելով աթոռին վրայ: Ես ալ շատ կը սիրեմ զանոնք և փունջերով կը գնեմ երբ սիրուհիներուս այցելեմ: Ա՛հ, ինչե՛ր քաշեր եմ այդ սիրուհիներուն երեսէն:

Ձեռքը գրպանը տարաւ և արցակ մը աղջկայ լուսանկարներ հանելով իւր առջեւի սեղանին վրայ թափեց խառնիխառն: «Ամբողջ ութը տարի աշխատեմ եմ

ասոնց համար»։ Լուսանկար մը զատեց, քանի մը վայր-
կեան պիչ պիչ նայելէ վերջ, գոչեց .

— Սա՛ չարածճի իվօնն է, մաքիս մէջ թարմ է տա-
կաւին. կարծես թէ այդ օրուան մէջն եմ: Վերտէոնի
պատերազմը կը մղէինք, թշնամուոյն թնդանօթները մեզ
մէկ խրամէն միւսը կը նետէին. վերջապէս Արեւմուտ-
քէն թարմ ուժեր եկան մեզ փոխարինելու, իսկ մենք
ալ քաշուեցանք ապահով տեղ մը, քիչ մը հանգստո-
նաւու դիտաւորութեամբ: Սաստիկ յոգնած, կը մտածէի
թէ արդեօք սիրունիներս ի՞նչ կը խորհէին իմ մասին,
Տակաւ առ տակաւ անուշ քուն մը ծանրացաւ վրաս,
Երջանիկ երազ մը զիս փոխադրեց երանելի տշարն մը:
Իվօնը դէմս էր. կ'ուզէի գրկել զինքը, բայց ան չա-
րածճիօրէն Ժպելով խոյս կուտար անդադար: Վերջապէս
համբերութիւնս հատած վրան նետուեցայ: Երկու ձեռ-
քերուս մխուռով հարիւրաւոր փուշեր այս խիստ հաճելի
երազս խանգարեցին: Յատկեցի ելայ ի՞նչ տեսնեմ. ձեռ-
քերս արիւնով ներկուած էին: Կասկած չկար որ քովս
գտնուող մացառը գրկած էի: Ա՛լ չեմ ուզեր զինքը և
պիտի փճացնեմ իր լուսանկարը:

Այս ըսելով պատառ պատառ ըրաւ զոյն և Արաբունիին ոտքերուն տակը նետեց: Դեռահասակ աղջիկը չկրնալով ինքզինքը զսպել, քահ քահ խնդուք մը փրցուց, Արմանտ երկրորդ նկար մը տռնելով, շարունակեց իւր երգիծական սիրային պատմութիւնները:

— Եթրագրուրկի առջև վճռական ճակատամարտ մը կը մղէինք, Ամէն կողմէ կրակ կը տեղար, հրաման տրուեցաւ մերձակայ գիւղը նահանջելու, Թշնամոյն տնհամար զոհեր տալէ վերջ, հաղիւ կըցանք ինքզինքնիս բոլորովին անմարդաբնակ գիւղ մը նետել, Թշնամ-ւոյն սաւառնակներէն տեղացող ուսմբերը քարուքանդ ըրեր էին ամբողջ գիւղը, Աւերակներուն մէջ գերք բռնեցինք գերմանական բանակին առջևը կտրելու նը-

պատուկաւ։ Շատ չանցած նորեկ թարմ ուժեր գործողութեան անցան, իսկ մենք կիսաքանդ դոմի մը մէջ ապաստանեցանք։ Սոսկալի յոգնած էի, կազդուրուելու պէտքը հրամայողական էր։ Հոն ալ ակամայ միտքս կ'երթար սիրուհինքուս վրայ․ իրենց քաղցր ժպիտներուն կարօտը ունէի։ Այս անգամ ալ ձեռքս անցաւ Լիւսիի նամակը և նկարը, որ պահ մը մոռցուց պատեւրազմի թոհն ու բոհը։ Հիմայ ալ երազային երջանիկ աշխարհի սեմէն ներս կը գտնուէի։ Այս անգամ սա գեղադէմ Լիւսին էր որ երազիս առարկան կը կազմէր։ Պատերազմի մեկնելէս օր մը առաջ Լիւսիին հետ կապուտակ ծովուն ալիքներուն հետ խաղացած ըլլալով յոգնած կ'զգայինք, վերջապէս ծովէն դուրս ելանք և պոսկեցանք ծովեզրը տարածուող տաքուկ աւազին վըրայ։ Լիւսիին սև մազերը իւր կաթնանման ճերմակ մարմնին վրայ ցրցփնուած, իսկ ինք բաներ մը կը դըծէր աւազին վրայ։ — Լիւսի, ըսի, այսօր շատ գեղեցիկ կ'երեւիս։ Գրաւիչ ժպիտ մը երեւցաւ բարակ չրթներուն վրայ․ «Դուք զիս անկեղծ կը սիրէք» գոչեց, կախարդ աչքերը գէպի ինձ դարձնելով։ «Լիւսի, Լիւսի ըսի, կը պաղատիմ քեզ»։ Շրթներս չրթներուն մօտեցնելով համբոյր մը, ո՛հ համբոյր մը գոչեցի, վսիտ մատները չրթներուս վրայ դնելով․ «Ո՛չ, ոչ» ըսաւ։ Ես սակայն, գլուխը թեւերուս մէջ առած անդադար կը համբուրէի։

Գերման սաւառնակներէն ինկող ռումբերը կրկին խոնգարեցին երջանիկ երազս։ Յանկարծ ուշքի եկայ, դարմանքս մեծ եղաւ երբ տեսայ փոքրիկ խոզի ձագ մը թեւերուս մէջէն տոպրակս կը քաշքշէր․ ինձի այնպէս կը թուէր որ չնորսալի Լիւսիին փոխարէն, փոքրիկ աղտոտ կենդանին կը գտնուէր քովս․ կ'երեւի ինկող պայուսակիս մէջէն հացին հոտը առնելով եկած էր գոդնալու։ Ժամանակ կորսնցնելու ատենը չէր․ պէտք է տճապարել։ Անմիջապէս ուքի կանգնեցայ։

պայուսակա ուսիս նետելով վաղեցի գունդիս միանալու:

Յետոյ, այս նկարն ալ պատուելով Սալվալին ոտքին տակ նետեց: Արաբուհին քրքջալիւր կը խնդար: Արման մնացած լուսանկարները կտոր կտոր ընելով նետեց, ըսելով.

— Ասոնցմէ իւրաքանչիւրը ունի իրեն յատուկ պատմութիւնը. ամիսներ պէտք են զանոնք պատմելու համար:

— Պրն. սպայ, յարեց Արաբուհին յպտուղէմ, ժամանակը բաւական անցաւ: Շատ գոհ պիտի մնամ եթէ բարի ըլլաք վայրկեան առաջ առանձին ձգելու զիս, վասնզի եթէ ծնողքս զիս ձեզ հետ տեսներն, երբեք չպիտի ներեն ինձ:

— Դժբաղդաբար առիթը չունեցայ ձեզ ըսելու էն կարեւորը:

— Ի՞նչ, տակաւին պատմութիւննիդ չլրացա՞ւ:

— Պատմութիւն չէ որ պիտի ընեմ. ըսելիքս երեք բառէ կը բաղկանայ:

— Աճապարեցէք ուրեմն, խնդրեմ.

— Ձեզ կը սիրեմ:

— Այդ տեսակ անճոռնի խօսքեր զիս կը ջղայնացնեն:

— Է՛հ, աշխարհք է. կրնամ արդեօք ձեր անուան տեղեակ ըլլալ:

— Սալվա Ազիզ կը կոչուիմ:

— Հաւատացէ՛ք որ ուր որ ալ ըլլամ միայն ձեզ պիտի երազեմ: Այդ անունը մաքիս մէջ անջնջելի պիտի ըլլայ միշտ: Սալվա իւր կախարդ աչքերը Արման տին դարձուցած անդադար կը ժպտէր: Անկասկած փրկանացի սիրուն սպան իւր գինովութեան մէջ իսկ յաջողած էր գրաւելու թշնամի Արաբուհին սիրտը:

— Չպիտի՞ ուզէիք փունջ մը ծաղիկ նուիրել ինձի, գոչեց Արմանա:

— Ի՞նչ տեսակ ծաղիկներ կը նախընտրէք:

— Կարմիր ծաղիկներ որոնք միշտ յիշեցնեն ձեր Գորմիւր չրթները, յարեց Արմանա, նայուածքը ուղղելով գէպի Սալվալին կախարդող աչքերը:

Սալվա դադած էր ծաղիկ ժողկելով, երբ կոչաւ արաբ մը մօտենալով Արմանաին, աղճատ ֆրանսերէնով մը գոչեց.

— Պարոն, հոս ի՞նչ գործ ունիք, գո՛ւրս անմիջապէս:

— Դուն ո՞վ եմ, պատասխանեց Արմանա արհաւիրական շեշտով մը:

— Դուրս անմիջապէս, շարունակեց արաբը Արմանաին թեւէն քաշելով:

— Թող տուր թէ չէ... և բռունցքը ցոյց տուաւ արարին:

Սալվա այս վերջնայն դառնալով, յանդիմանական շեշտով մը գոչեց.

— Ահմէտ, ինչո՞ւ այսքան կոչաւ կը վարուիս, չես ականներ թէ նա գինով է, պատասխանատու չէ իր ըրած ին:

Ապա Արմանաին դառնալով յարեց.

— Անոր կարեւորութիւն մի տաք. մեր պարտեզպտին է:

Եւ փունջը Արմանաին տալով, շարունակեց.

— Խնդրեմ աճապարեցէ՛ք...

Արմանա «կեցցէ Յուլիա տասնը չորսը, և Յուլիա տասնը չորսի սիրահարս» պոռաց: Յետոյ փունջը ձեռքէն աւելնելով, թեթեւ քայլերով հեռացաւ: Իսկ Սալվա եղած տեղը դամուած մնաց, մինչև որ ան կորսուեցաւ իր տեսողութենէն:

ԳԼՈՒԽ Բ.

ԱՅՐՈՂ ՍԵՐԸ

Սալվային սրտին մէջ բռնկած սէրը դէպի Արմանւոր, անսպառ ջանի մը նման կ'այրէր Սալվան, կը հիւծէր անոր ամբողջ էութիւնը, Սակայն ինչ կտրելի էր ընել: Երբ ինքը, մահմէտական կղերականի մը աղջիկն էր, իսկ Արմանտ ֆրանսացի սպայ մը, թշնամի նկատուող ազգի մը զաւակը: Խոր անդունդ մը կը բաժնէր երկու սիրող սրտերը: Տխրութեան թանձր ամպ մը պաշարած էր կեանքին մէջ տխրութիւն չճաշակող խեղճ էակը:

Ուրբաթ առաւօտ մըն էր, ըստ իր բարի սովորութեան Սալվա հիւրանոց մտաւ, ուր մայրը, Հատիչէ Հանըմ, և հայրը, Շէյխ Սիւլէյման, նստած բազմոցին անկիւնները, իրենց անբաժան կիկլակները կը ծխէին: Սալվա, ալեւոր ծնողաց կմախացած ձեռքերուն մէջ մէկ համբոյր զրոյմելէ և անոնց օրհնութիւնները ստանալէ վերջ զբաւեց ծնողաց մէջտեղ իր տեղը: Մէկ քանի վայրկեան լուրթիւնէ վերջ, Սալվա, յարեց Շէյխ Սիւլէյման, վրդովուած ձայնով մը, դէմքիդ վրայ քաղցր Ժպիտի մը փոխարէն թախիժ մը կը նշմարեմ:

— Է՛հ աշխարհք է հայր, կը պատահի, պատահխանց Սալվա յուզուած չեշտով մը:

— Հաւանական է որ սիրոյ համար կը տառապիս:

— Սիրահարուած եմ ըսել կ'ուզէք, ո՛հ, ոչ, ոչ, սէր գոյութիւն չունի:

— Գիշերները զառանցանքներդ կը լսեմ, ընդմիջեց

մայրը, որոնք սիրոյ տրտայտութիւններ են: Անուն մըն ալ կուտաս, սակայն միտքս չի մնար:

Սալվա քիչ մը իրար անցած պատասխանեց թէ, զպրոցական ընկերներէն մին երազին մէջ երեւցած է և կրնայ ըլլալ որ անոր անունը ըլլայ, բայց սիրոյ խնդիր գոյութիւն չունի:

— Սալվա, սիրելիս, շարունակեց Շէյխ Սիւլէյման, ինչո՞ւ կը ստես, չես գիտեր թէ ստելը մեղք է: Սիրահարութիւնդ պոհնելու պէտք չկայ, և և մայրդ ալ այ ճամբէն անցած ենք, Ալլահին օրէնքն է որ աղջիկ մը իր սիրածը գտնայ և ամուսնանայ, Յոյսնէ մեզի թէ միտքդ ով դրած ես, և մնացածը մեզի ձեռք:

— Բայց ինչպէ՞ս գիտէք հայր:

— Զէքի Հաչէմէն համակ մը ստացայ. քեզ հետ ամուսնանալու փափաք յայտնած էր: Երբ ուսումը վերջացնէ մօտ օրէն, հոս պիտի վերադառնայ, իր առաջին քորով պիտի ըլլայ եղեր քու ձեռքդ խնդրելը:

— Ահա գողանիք մէջտեղ ելաւ, ընդմիջեց Հատիչէ հրճուելով:

— Ես չառնեց կուտած էի որ նա սիրահարուած էր քեզի, տարիներ զպրոցական ընկերներ եղած էք իրարու:

— Ոչ հայր ոչ, Զէքի Հաչիմին հետ անկտրելի է ամուսնանալ:

— Գիտես թէ Զէքին հարուստ ընտանիքի մը միակ զաւակն է, ընդմիջեց Հատիչէ:

— Հայրը, Օսմանը, ընդարձակ ազարակներու տէր է, որոնք ամէն տարի առասպելական եկամուտներ կը բերեն, աւելցուց Սիւլէյման:

— Օսմանին նոր չիկել տուած չէնքը գլուխ գործոյ մըն է ամբողջ քաղաքին մէջ, Սալվան անոր մէջ չափազանց երջանիկ պիտի ըլլայ:

— Օսմանին գերդաստանը մեծ համբաւ չահած է ամբողջ երկրին մէջ, երբ պատահի որ ինք կամ իր ըն-

տանիքը՝ գիւղ երթան, արքայական պատիւներով կը պատուեն զանոնք:

— Հարստութիւն, փառք, պատիւ, ոչինչ են ինձ համար, գոչեց Սալվա սրտնեղած:

— Մի յուզուիր անուշիկս, պատասխանեց Շէյխ Սիւլէյման, դողդոջուն մասներով Սալվային մազերը շոյելով. քանի որ չես սիրեր զայն, պատճառ մը չկայ ամուսնանալու. ապագայ երջանկութեանդ համար ընտրէ զայն, որ կը սիրես: Ուրեմն այսօր Զէքիին մերժողական պատասխան մը դրեմ:

— Այո հայր, պէտք է օր առաջ գրեւ, ըսաւ Սալվա և սրտնեղած դուրս ելաւ սենեակէն, խիստ մտահոգուած:

— Ուրեմն ինչո՞ւ համար է Սալվային տրտմութիւնը, ըսաւ Հատիչէ, մտածկոտ:

— Հատիչէ, կեանքը լի է ուրախ և դառն վայրկեաններով. այժմէն Սալվան պէտք է ճաշակէ կեանքի դառնութիւնները և սորվի կեանքը, պատասխանեց Շէյխը:

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ԿՈՐՈՒՍՏԸ

Այդ առաւօտ Սալվան պարտէզ իջաւ. ջինջ ճակատին վրայ տակաւին դրոշմուած կը մնար թախիծը. Քանի մը վայրկեան պտոյտէ մը վերջ նստաւ այն աթոռին վրայ ուր նստած էր Արմանտ քանի մը օր առաջ: Գլուխը վար կախելով անդադարաւ թաղուեցաւ ան խոր մտածմունքի մը մէջ: Մօտ քսան վայրկեան մնաց անշարժ նոյն գիրքին մէջ, Իր շուրջը սփռուած

ծաղիկներն իսկ կարծես թէ գլխահակ իրենց տիրուհիին ցաւը կը սգային: Սալվա կ'երազէր մէկ բան: Արմանտը: Երբ անդադարաւ իր աչքերը վեր առաւ, յանկարծ նշմարեց Արմանտը իր դէմը կեցած: Սիրտը սկսաւ ստատիկ տրոփել և գոչեց խեղդուկ ձայնով մը. Դ՞՞՞ք էք Արմանտ:

— Այո, եթէ ներողամիտ կը գտնուիք համարձակութեանս:

Սալվային արցունքները ինքնուրաքաւ սկսան մարգարիտի հատիկներուն նման գլտորիլ իր վարդագոյն այտերն ի վար: Վերջապէս ժպտելով գոչեց: Կըրկի՞ն գինով Արմանտը...

— Հաւատացէք որ բաժակ մը իսկ չեմ խմած: Կարեւոր խնդրի մը համար եկած եմ:

— Ես ալ ձեզի կարեւոր ըսելիք մը ունէի, Արմանտ:

— Գիտեմ որ ներկայութենէս այնքան չէք ախորժիր. թերեւս զիս պիտի ստիպէք որ ձեզ առանձին ձգեմ:

— Արմանտ, քիչ մը աւելի մօտեցէք:

— Ըսէք, խնդրեմ:

Սալվա Արմանտին ձեռքը երեսին քսելով սկսաւ համբուրել:

— Բայց ինչո՞ւ կուտք, ըսաւ Արմանտ զարմացած:

— Սիրտս հրճուանքի մէջ է. կեանքիս ամենաերջանիկ վայրկեանն է որ կ'ապրիմ. Ալլահ ձեզ կրկին ինձ մօտ ճամբեց: Հրաշք է, հրաշք:

Արմանտ նստաւ Սալվային առջև. զետեղուած սեղանին վրայ, իր վառ աչքերը անոր դարձուցած և մնաց քանի մը վայրկեան շուարած:

— Անուշա, յարեց Սալվա, Արմանտին երեսները շոյելով, տակաւին չէ՞ք հասկնար որ ձեզ կը սիրեմ:

- Հա', հա', հա', զի'ս կը սիրէք:
- Ի՞նչ ըսի, ինչո՞ւ կը խնդաք:
- Ոչինչ: Ես ալ լալու փոխարէն կը խնդամ: Ուրախութեան խնդուք մըն է այս:
- Կարծեմ ըսիք որ կարեւոր խնդրոյ մը համար եկած էք:
- Այո, թանկողին կորուստ մը կը փնտռեմ:
- Ի՞նչ կորուստ:
- Մատանի մը:
- Մատանի՞ ըսիք:
- Յուշիկ տասներ չորսի առթիւ մօրս կողմանէ նըւիրուած մատանի մը:
- Եթէ գտնեմ ապահով եղէք որ ձեզի կը վերադարձնեմ, ըսաւ Սալվա շուրջը նայելով, և աւելցուց. Կարծես ամէն մարդ մեզ կը զիտէ:
- Ձեր սիրուն ծաղիկներէն զատ ոչ ոք մեզ կը զիտէ:
- Սիրաս սաստիկ կը տրոփէ: Հաւատացէք կեանքը առանց ձեզ դժոխք մը պիտի ըլլայ:
- Արմանա անտարբեր շեշտով մը յարեց.
- Դժբաղդ ենք սակայն:
- Ձեզ կը սիրեմ, իսկ դուք ինչո՞ւ այդպէս...
- Ստիպուած եմ ձեզ հանդէպ ունեցած սէրս խեղդելու սրտիս մէջ:
- Ինչո՞ւ:
- Որովհետեւ պարտականութեան յոակ կը գտնուիմ:
- Պատուեցիք սակայն ձեր սիրահարներուն նկարները. զիս սիրելնուդ համար, չէ՞:
- Ձեր սիրոյն, անցեալ տարիներու յիշատակները ջնջեցի: Գինին մոռցնել կուտայ ամէն տանջանք, ընել կուտայ այն, ինչ որ հաճելի է. բայց կեանքը անդուծ է:
- Ա՛խ Աստուած իմ, ըսաւ Սալվա, և սկսաւ մօնկան մը պէս հեկեկալ:

- Արմանա չրթները Սալվային չրթներուն մօտեցնելով ուզեց համըռուել զայն, սակայն Սալվա բոլոր ուժովը Արմանաը մէկ կողմ հրելով գոչեց.
- Թշնամի չրթներ, հեռացէք, այլեւս ձեզ չեմ սիրեր, դուրս դուք աղաոտ օտարականներ, դուրս:
 - Արմանա գլուխը կախած յամբ քայլերով սկսաւ հեռանալ: Սալվա քանի մը վայրկեան ազուշի մը նման անզգամ վիճակ մը ստուգաւ, ապա մէկէն ի մէկ սթափելով, Արմանա, Արմանա, գոչեց պողպատազին ձայնով մը: Սակայն Արմանա կը շարունակէր իր ճամբան: Արմանա յանուն ձեր պաշտած Աստուծոյն, պոռայ Սալվա աւելի բարձր ձայնով մը: Արմանա կրկին կարեւորութիւն չտուաւ:
 - Ա՛խ, կերթայ: Արմանա յանուն հայրենիքիդ Ֆրանսային:
 - Այս խօսքին վրայ Արմանա ետ դառնալով ըսաւ.
 - Ի՞նչ կ'ուզէիք որ ընէի:
 - Սալվա Արմանաի առջև ծռնելի գալով, Արմանա, քուկդ եմ, ստրուկդ եմ, այլեւս մոռցած եմ իմ ով ըլլալս, գոչեց:
 - Ի՞նչ կը փափաքիք:
 - Պատրաստ եմ ամէն ինչ լքելու և ձեզի հետեւելու. ինծի միտսին տարէք:
 - Սալվա, գոչեց Արմանա մեղմ շեշտով մը: Կը տեսնէք որ ես զինուոր մըն եմ, այսօր հոս վաղը ուրիշ զաւուրթի մը անկիւնը: Ի՞նչպէս կրնամ ձեզ հետ տանիլ:
 - Ձեր սիրոյն պոտրոտս եմ լքելու հայրական տունս, հայրենիքս և ձեզի հետեւիլ:
 - Մտիկ ըրէք, աղուորս, հոս դուք տուն մը ունիք, պարտեղներով, հարստութիւն և ամէն ինչ: Ամուսնացէք մէկու մը հետ որ կարող է ձեզ երջանկութիւն բերել:
 - Արմանա, ինչո՞ւ էք հասկնար որ առանց ձեզի

ինձ համար երջանկութիւն գոյութիւն չկրնար ունենալ: Հարստութիւնը ոչինչ է ինձ համար: Եթէ ձեզի հետ քալեմ ոտատակներու վրայ, այնպէս պիտի կարծեմ թէ վարդերու վրայէն կը քալեմ. տառապանքը եթէ իր տմբողջ ծանրութեամբ ճնշէ սիրտս, կրկին երջանիկ պիտի ըլլամ, միայն թէ դուք հետս ըլլաք:

Արմանա Սալվան իր զօրաւոր թեւերուն մէջ տուներով ըսաւ.

— Ձեր անմեղ սիրտը այն թանկագին գանձն է, որ պատերազմիկ մը հաճոյքով պիտի սւզէր ունենալ: Պատուէցի ամբողջ սիրուհիներուս պատկերները, միայն ձերը ունենալու մտադրութեամբ. այլեւս դուք իմա էք: Սալվա, պիտի ջանամ ամէն միջոց ձեռք առնելու մեր ապագայ երջանկութիւնը ապահովելու համար:

Եւ չրթները Սալվային չրթներուն սեղմելով, երկու սիրահարները մնացին անշարժ դիրքի մը մէջ. Յուլիսի մեղմ դեկիւռը և զիրենք չրջապատող գոյնզգոյն ծաղիկները ներդաշնակօրէն իրենց սիրոյ երգը կ'երգէին: Վերջապէս, Արմանա ազատ ձգելով Սալվան հանեց գրքը. պանէն ձերմակ թաշկինակը և սրբելով անոր արցունքները, ըսաւ.

— Անուշիկս, խոստացէք որ իմ բացակայութեանս այս արցունքները չպիտի թրջեն այլեւս ձեր այտերը:

— Այո, միշտ ուրախ պիտի ըլլամ. կը խոստանամ: Ձեր այցելութիւնը պէտք է գաղանի մնայ. պէտք չէ որ ծնողքս խմանայ:

— Ամէն կիրակի կուգամ ձեզ այցելելու:

— Գիտէ՞ք ուր պիտի հանդիպինք իրարու:

— Ոչ, դուք որոշեցէ՛ք տեղը:

— Այնտեղ, ուր առաջին անգամ տեսանք զիրար:

— Այո այնտեղ, երբ, ձեր ծնողքը Ալլահին կ'ուզէ իր աղօթքը: Ես ալ թեւերս բացած ձեզ պիտի պաշտեմ հրեշտակս: Մնաք բարով Սալվա:

Եւ Արմանա գուրս ելաւ արագ քայլերով և ուղղութեամբ գէպի զօրանոց, մինչ Սալվա գտնուած մնաց իր տեղը, մինչև որ սիրտնորը անյայտացաւ:

ԳԼՈՒԽ Դ.

ԽՈՐՀՐԴԱՌՐ ԲԱԽՏԱԳՈՒՇԱԿԸ

Սալվա ինքնամոռացութեան մէջ թաղուած Գ. օրուէր տապալայ երջանկութեան կրագներով, իր վառ երեւակայութիւնը թեւեր տուած կը թռչէր: Ամէն կողմ գոռթիւն ու հանդարտութիւն կը տիրէր: Յանկարծ պարտէզի գրա ճօնչը խանդարեց իր երազը: Ակոմայ տէքերը ուղղեց գէպի գուռը: Յնցոտիներու Բէջ ծածկուած և վիզէն գէպի ձախ կողմը տապալակ մը ձգուած ձերուկ մը գուռոյանի մը յենած զանգաղ քայլերով կը յառաջանար գէպի Սալվան: Սալվա, նախ անտարբեր ակնարկ մը նետեց, յետոյ երբ բաւական մօտեցած էր ան, ըսաւ, Ի՞նչ կուզէք:

— Քու առողջութիւնդ գաւազն, պատասխանեց այցելուն և գրուեց այն աթոռը որուն վրայ Արմանա քունի մը օրեր առաջ Յուլիս տանը չորսը կը փառաբանէր:

Սալվա այս անորոշ պատասխանէն գոհացում չը դանալով ըսաւ.

— Ինձի այնպէս կուգայ որ դուք մասնաւոր մէկը կը փնտռէք:

— Ո՛չ, ես արդէն իմ փնտրանքի մըն եմ: Ան-

84424
0101
2004

մեղ ճակատիդ վրայ դրոշմուած թախիծը ինձ կը յայտնէ թէ սիրտդ կրծող ցաւ մը ունիս: Երկու զրուշի փոխարէն կրնամ քեզի յայտնել ցաւիդ դարձանք:

— Սե ճակատագիր:

— Ուրեմն պատրաստուէ՛ք զիս լսելու:

— Գուշակութեանց չեմ հաւատար:

— Սիրտդ այրող ցաւը սէր է գուաւիս:

— Ի՞նչ ազադոյց ունիս այդպէս կարծելու:

— Ի՞նչ գուշակութիւնս բացարձակ ճշմարտութեան վրայ հիմնուած է:

— Ըսէ տեսնեմ դո՛ւշակութիւններդ, պէտք է ճշմարտութիւնը յայտնես, հոգ չէ թէ հաճելի չթուի ինձ:

— Հաճող սիրուն ի՞նչ համբաւը ամէնուրեք. ան ազլանոր րրած է զինուորականներ, քաղաքագէտներ և ուրիշ պետական բարձր պաշտօնեաներ:

— Հաճող է՞Քէնտի, ներողամիտ կը գտնուիք, նըպատակս ձեր կարողութիւնը կասկածի տակ դնել չէ. ըսել ուզածս սա է թէ, եթէ ձեր գուշակութեանց ընթացքին տեսնէք ռեւէ դժբախտ ճակատագիր, ըսէիք առանց վտրանելու:

Հաճող ուսէն տանելով ազտէն սեւցած տոպրակը, գետին դրաւ, թիթեղեայ աման մը հանեց: Յանկարծ, քիչ մը անդին կէս մը հողին մէջ խրած մատանի մը նշմարեց, և առանց պաղարկւնութիւնը կորնցնելու կարկտուած կոշտ կոշիկովը կոխեց անոր վրայ և թիթեղեայ ամանը Սալվային երկնցնելով ըսաւ.

— Քիչ մը ջուր կը բերէ՞ք:

Սալվա ամանը առնելով թեթեւ քայլերով վազեց դէպի աղբիւրը, որ հողիւ քանի մը քայլ անդին կը գտնուէր:

Երբ Սալվան բաւական հեռոցած էր, ան գետնէն վերցուց մատանին և կարգաց հետեւեալը, փորագրուած ժիրանգոյ՝ խաչի մը շուրջ. «Կեցցէ Յուլիս տաճը»

Հորը ու անոր համար ինկող հերոսները»: Եւ անմիջապէս գուրս քաշելով տղատա թաշկինակ մը անոր ծայրը ծրարեց և գեանդեց ցնցոտիէ վերաբերելին գըրպանը:

Սալվա թիթեղեայ գաւաթով ջուրը Հաճողին տալէն վերջ գրաւեց իր նախկին աեղը: Սակայն Հաճողին խորհրդաւոր նայուածքը, պահ մը զինք շփոթութեան մատնեց: Հաճող ջուրին մէջ նայելով, ըսաւ.

— Հոնըմ, գուք սիրահարուած էք:

— Սիրահարուած:

— Ա՛հ, այդ վստահ եմ այդ մասին:

— Կը ռխալիք սակայն:

— Ո՛չ, և ձեր սիրահարը օտարական մըն է, մեզի հակառակորդ:

— Բան մը չեմ հասկնար, հակառակորդ ըսիք:

— Այո՛, այսինքն ֆրանսացի մը:

Սալվա զողւումով ըսաւ.

— Ո՛հ, ո՛չ ո՛չ, գուք ատրոքինակ բաներ կ'ըսէք. ևս ֆրանսացի մը սիրեմ. չեմ ուզեր մոխի ընել, խընդրեմ դադրեցուցէք ձեր գուշակութիւնները:

— Սակայն ինչո՞ւ այդքան կը ջղայնանաք երբ իրողութիւնը կը պատմեմ. չէ որ գուք ալ պայման դըրիք որ իրողութիւնը ըսեմ:

— Չեմ ուզեր լսել, չէք հասկնար:

— Ռէ՛նվանը ճշմարտութիւնը յայտնեց:

Սալվա շուտորոտ պատասխանեց. Այո՛... այո՛... կը հասկնամ, սակայն չեմ գիտեր ինչ խօսիլս:

Սալվային իրարանցումը, արդէն ինքնին կը մատնէր ամէն բան:

— Նոյնպէս ֆրանսացին չափազանց կը սիրէ քեզ, չարունակեց Հաճող, ամէն վայրկեան քու վրայ կը մտածէ:

— Ա՛հ...

— Ֆրանսացիներ կորուստ մը ունի, շարունակեց Հաֆըզ կրկին ջուրին մէջ նայելով. Ռէ՛նկան Ռէ՛նկան կէտը բռն մը ցոյց կուտաս, բայց որոշ չէ. Հասկցայ, հասկցայ, մատանի ըլլալու է :

Այս զգայացունց յայտնութիւններով Սալվան կուտարուած իրողութեան մը առջեւ կը գտնուէր, ուրա-նալը օգուտ չունէր, քանի որ Հաֆըզ հաստատ համոզում դոյացուցած էր նախ իր ըսածներուն վրայ: Այժմ Սալվային կը մնար մէկ բռն միայն, լաւ վարձատրութեան մը փոխարէն լուցնելու իրողութեանց վերահասու ելող Հաֆըզը:

— Երկրորդ անձ մը եւս կը սիրէ՝ ձեզ, բայց անոր հանդէպ շատ պաղ վերաբերմունք մը ունիք:

Անտարակոյս, այս վերջին անձը Զէքին էր:

— Մտիկ ըրէ, գոչեց Սալվա Հաֆըզին, չորս կողմը նայելով, ձեզի լաւ վարձատրութիւն մը պիտի ընեմ եթէ...

— Շարունակէ, պատասխանեց Հաֆըզ խորհրդաւոր չեչտով մը:

— Եթէ բարի գտնուիք պահելու զաղանիք մը զոր դուք կէս մը գիտէք արդէն, խկ միւս կէսն ալ ես պիտի լրացնեմ:

— Հաւատացէք որ ոչ ոքի բան մը կ'ըսեմ. այդ մասին բացարձակապէս ապահով կրնաք ըլլալ:

— Սիրականա Արմանա Արնուտ անունը կրող սպայ մըն է, կարծեմ պաշտօն ունի Ֆրանսական սպայակոյտի գրասենեակին մէջ: Հաֆըզ էֆէնտի, կը սիրեմ զայն, կրնամ ըսել որ, առանց անոր ապրելէ կը դադրիմ: Ա՛խ, սէրը կոյր է, ոչ ալ գութիւն, ոչ կրօնք կը ձանձնայ:

Հաֆըզ պահ մը լուռ մտածելէ վերջ խօսք աւաւ.

— Ուրեմն, ի՞նչ է ձեր դիրքը Երկրորդին հանդէպ:

— Զեր յիշած երկրորդ անձը, Զէքին ըլլալու է.

հակառակ ատրիներով դպրոցական ընկերս ըլլալուն չեմ սիրեր զայն: Նա այժմ Բարիզ կը գտնուի. խիստ մօտ տառնէն պիտի վերագտնայ իր հայրենիքը. հայրս իրմէ նստակ մը ստացած է արդէն, ամուսնութեան համար ձեռքս կը խնդրէ, բայց զինքը մերժեցի:

— Բայց այս երկրորդը շատ զօրաւոր անձ մը կ'ընեւ եւ ընդունակ ամէն չարիք գործելու:

— Կը սարսափիմ, բայց...

— Զեզ իր կի՛նը դարձնելու համար ոչ մէկ բանի առջեւ կանգ պիտի առնէ:

— Օձի պէս խորտանկ է, գիտեմ այդ:

— Վախնամ որ եթէ յամարիք ձեր մտադրութեան վրայ...

— Կարծեմ ըսի թէ, չեմ սիրեր զինքը եւ իր բիրտ ուժէն վախնալով չէ կարելի իր գերին դառնալ:

— Բաւական խիզախ կ'երեւիք:

— Քաջ մը չեմ կրնար համարուիլ, սակայն ընտանեկան մը առջեւ ալ քծնող, վախկոտ մը չեմ:

— Խորհեցէք որ դուք կին մըն էք, ոչինչ կարող էք ընել:

— Այր մարդու հաւասար կը սեպեմ ինքզինքս. պարտաւոր եմ սիրած անձիս հետ ամուսնանալու: Մորդիկ կիները երբեք բնական կիրքերը յագեցնելու միջոց մը միայն թող չի համարեն. կինը իբրեւ գերի գործածելու դարը անցած է անդառնալիորէն: Մարդը պարտաւոր է կնկան վրայ նայելու իբրեւ իր հաւատարմ, կը հասկնա՞ք, Հաֆըզ էֆէնտի:

— Կ'երեւի Ֆրանսական դպրոց յաճախած էք, ըսաւ Հաֆըզ գլուխը ճօճելով:

— Այո, կրթութիւնս հոն ստացած եմ:

— Քանի որ Զէքին չէք սիրեր, իմաստ մը չիկայ իր հետ ամուսնանալու: Կսելով ձեր խիստ տխուր պատմութիւնը խիստ յուզուեցայ: Կարծեմ զաւակս ըլլալ

այդ փորձանքին մէջ ինկողը: Եթէ թոյլ տաք, պիտի ջանամ ձեզ օգտակար ըլլալ ամէն կերպով:

— Ի՞նչպէս կրնաք աջակցել:

— Կերպ մը խորհելով ձեզ տանիլ ձեր սիրահարին:

— Այդ բանը ընելու կարո՞ղ էք:

— Եթէ այս մօրուքը լեզու ունենար կը խօսէր, յարեց Հաֆըզ ճերմակ մօրուքը բռնելով:

— Հաֆըզ է՞վէնտի գիացած եղէք որ չատ մեծ բարիք մը գործած պիտի ըլլաք: Ի՞նչ որ ունիմ կը ծախեմ ձեզ վարձատրելու լիւսլի:

— Ալլահ մեծ է զուական: Հիմա բաւական ուշ է ժամանակը, պէտք է մեկնիմ, ըսաւ Հաֆըզ արեւուն նայելով, քանի մը օրէն կրկին կը տեսնեմ ձեզ:

— Ամբողջ յոյսս ձեր վրայ դրած եմ:

— Անհոգ եղէք, համբերութեամբ ամէն ինչ գլուխ կ'ըլլէ, ըսելով, Հաֆըզ խիստ գոհ ձեռք բերուած արգիւնքէն, դուրս ելաւ յաղթական քայլերով:

ԳԼՈՒԽ Ե.

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ

Շէյխ Սիւլէյման պատշգամը նստած մեծ ախորժակով նարկիլէն կը ծխէր: Սալվա քիչ մը անդին կեցած Դամասկոսի վերջալոյսին հրողալի տեսարանը կը գիտէր: Վերջապէս Շէյխ Սիւլէյման լուսթիւնը խզելով ըսաւ.

— Սալվա, ինձ համար անհուն երջանկութիւն մըն է միշտ քեզ երջանիկ տեսնել, հարստութիւն, փառք,

պատիւ, արդուզարդ ուզածիդ չափ և գեղեցկութիւնդ, զոր Ալլահ քեզ շնորհած է, անմահ է: Փառք տուր Ալլահին ուրկէ ստացած ես այս բարիքները:

Այդ պահուն ներս մտաւ տան աղախինը, նամակ մը ի ձեռին: Շէյխը պահ մը մէկ կողմը դրաւ նարկիլէին ձկուն խողովակը, նամակը առնելով պատուեց պահարանը, դուրս քաշեց քառածալ թուղթ մը և ըսնալով ախարկ մը նետեց: Յանկարծ տէքերը խոփուեցան, յոնքերը պոստուեցան, ջղայնութեան ալիք մը սարսեց զինքը և Սալվային դռնաւով, գոչեց.

— Զէքին կ'սպանայ:

— Ի՞նչպէս, ի՞նչ կ'ըսէ, հարցուց Սալվա հօրը քովի աթուր գրաւելով:

— Ինքզինքը Դամասկոսի ամենաուսեալ, ամենազարգացած և հարուստ անձը նկատելէ վերջ, նուաւ տացուցիչ կը գտնէ մեր մերժողական պատասխանը և կ'ուսելցնէ թէ կեանքին մէջ ոչ մէկ ատեն ինքզինքը այնքան նուաւտացած չէ զգացած որքան մեր մերժողական նամակին պարունակութիւնը կարգացած ժամանակ:

— Ուրիշ:

— Եթէ անմիջապէս մեր խօսքը ետ չառնենք և մեր կամքով քեզ իրեն կնութեան չտանք, պիտի սուլանգէ եղեր քեզի: Այդ սպառնալիքէն վախցող չկայ սակայն:

— Բայց հայր, Զէքին խորամանկ և չար է:

— Կրնայ իր խորամանկութեամբ մեր դէմ ծուղակ լարել: Սակայն, պէտք է լաւ նկատի ունենայ որ իր դէմը պիտի գտնէ Շէյխ Սիւլէյմանը և ամբողջ ժողովուրդը: Մէկ հրամանս կարող է զինք երկնքի թռչուններուն և երկրի գազաններուն կեր զարձակել: Սիւլէյման այդ տեսակ անճոռնի բերաններ չատ պատուած է:

— Խնդրեմ հայր, տեղի մի տաք:

— Լուել այսքան լիբր գրութեան մը առջև անհր-
նարին է, ան իր պաշտօնականը պիտի ստանայ:

Եւ անգամ մըն ալ լեցնելով նարկիլէին գլուխը
գտնուած խոռոչը Շէյխը անձայն շարունակեց նոյն ա-
խորժակով ծխել զայն:

ԳԼՈՒԽ Զ.

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԲԱԽՏԱԳՈՒՅԱԿԸ ԱՐՄԱՆՏԻՆ ԿԵՐԵԻՒ

Արմանա բոլորովին փոխուած կ'երազէր միշտ զինք
այրոջ սիրոյ կրակը որ օրէ օր կը հրահրուէր: Ան շատ
գործ ունեցած էր զաւազան ազջիւններու հետ, բայց ոչ
մէկը գրուած էր իր սէրը, այնպէս ինչպէս Սալվադոր:
Կացուցիւ ծանր էր. այս վայրկեանիս աչքին ուռջ
ուռէր երկու սիրուհիներ, հայրենիքը՝ Ֆրանսան և Սալ-
վադոր: Ձգել իր հայրենիքը, թէ արեւելքի սիրուհին: Ոչ
մէկը ոչ ալ միւսը կրնար ընել: Միշտ ջանացած էր
խնդիրը ծածուկ պահել: Սիրային երազները միտքը
բաւական յոգնեցուցած էին: Պահ մը անոնց յոգնութե-
անէն ձերբազատուելու նպատակու քովի սենեակը մը-
տաւ, հսկելու պաշտօնական նամակներուն, գրութիւն-
ներուն: Միշէլ Էլիաս, Լիբանանցի երկտասարդը որ
քանի մը աստիճան վար էր Արմանտէն, կը կատարէր
գրելու պաշտօնը: Դրամեքանան իր ճկուն մատներուն
տակը կը սահէր:

— Պոնժուր, գոչեց Արմանա, Միշէլի քովի աթո-
ռը գրաւելով:

— Պոնժուր, պատասխանեց Միշէլ ժպտելով: Կըր-
կին երազներու մէջ խորասուզուած կը տեսնեմ ձեզ.
ինծի այնպէս կուզայ որ ձեր սիրուհիներու կարօտը
ձեզ կը ճնշէ:

— Ձգէ այդ կարգի խօսքերը: Պիտի խնդրէի որ
քանի մը նամակներ մեքենագրէիք:

Եւ գրպանէն մատիտով գրուած կարգ մը ձեռա-
գիրներ հանելով զետեղեց Միշէլի սեղանին վրայ:

— Սիրուհիներու նամակներ, այնպէս չէ՞, շարու-
նակեց Միշէլ առանց ընդհատելու իր գործը:

— Խնդրեմ, մի կրկնէք, պոռայ Արմանա սրտե-
ղած:

— Սիրուհիներու նամակ գրելը մեծ հաճոյք կը
պատճառէ ինծի, ըսաւ Միշէլ խնդալով:

— Ասոնք պաշտօնական նամակներ են:

— Է՛հ, գիտէի արդէն որ, ձեր սիրուհիներու վե-
րաբերեալ նամակները ձեր գեղեցիկ ձեռագրերով կը
գրէք:

— Ո՛չ մէկուն վրայ կը մտածեմ այլեւս:

— Ձեմ հաւատար:

— Ճշմարտութիւնը ըսի:

— Խոստացած էիք սիրուհիներու նկարներէն մի
գործին ինծի ցոյց տալու:

— Պատուեցի:

— Անշուշտ, ոչ ամէնը:

— Հաա միակ չեմ ձգած:

Այդ միջոցին զոզոջուն քայլերով ներս մտաւ խոր-
հըրդաւոր բախտագուշակը:

— Պոնժուր, բարեկամներ, ըսաւ Հաֆըզ երկչոտ
ձոյնով մը:

— Ո՞վ կը փնտռէք, հարցուց Արմանա, օտարու-
կանին մօտենալով:

— Ասոնք որոնք տեսակ տեսակ ցաւեր ունին:

- Հիւանդանոց գաղէք, հոս գորանոց է:
- Այո՞ սիրելի բարեկամ, ձեր հոգին տանջող, սիրտը կրծող ցաւ մը ունիք, որուն ետ անգուծ սէր կը կոչեն:
- Ես ոչ ցաւ ունիմ ոչ ալ...
- Ձեր մերսնադձոտ աչքերը շատ բաներ կը պատմեն:

Միշէլ Հաֆըզին խորհրդաւոր նայուածքէն շատ չախորժեցաւ և դուրս կորիւր անպէտք արտաբերելով զայրացկոտ:

— Ինչո՞ւ այդպէս երեսին կը պոռաք. ձեզի պէս բարձրաստիճան զինուորականի մը անվայել է այդ:

— Դուք ո՞վ էք և ինչ դործ ունիք հոս, ընդմիջեց Արմանտ:

— Բախտագուշակ մը: Եկած եմ ձեր ցաւերը դուշակելու և դարմանելու. ձեզի երկու ֆրանք կ'արժէ, եթէ ճշմարտութիւնը չյայտնեմ մի վճարէք:

— Միշէլ, ըստ Արմանտ, խիստ ցած ծայնով մը: այսօր քիչ մը նեղուած եմ, ձգեցէք որ քիչ մը դուարձանամ սա ծերուկին հետ: Ապա Հաֆըզին դառնալով աւելցուց մեղմ չեչուով մը:

— Հրամմեցէք, հոս նստեցէք, եւ ըսէք նայիմ ձեր գուշակութիւնները:

— Հաֆըզի համբաւը արտառաշխարհ տարածուած է:

— Արար աշխարհ:

— Արարական աշխարհ բնել կ'ուզեմ:

Հաֆըզ տոպրակէն դուրս հանեց փոքրիկ թիթեղեայ ամանը, և քիչ մը ջուր լեցնել տուաւ մէջը: Յետոյ ջուրին մէջ նայելով յարեց.

— Տուէք ձեր անունը խնդրեմ:

— Արմանտ Արնոլտ կը կոչուիմ:

Հաֆըզ, պահ մը իր խորհրդաւոր նայուածքները Արմանտին աչքերուն մէջ ուղղելով քանի մը վայրկեան լուռ մնաց:

— Ինչո՞ւ այդպէս ինձ կը նայիք, ըստ Արմանտ վրդովուած ծայնով:

— Ոչինչ, մարդոց մտքերը կարգացող կախարդներու հետ կը խորհրդակցին:

Յետոյ ջուրին մէջ նայելով աւելցուց.

— Արմանտ, թուի աչքերով վայելչաճատակ գեղունի մը ձեզ կը սիրէ:

— Երբ երիտասարդի մը բոխտին նայիք միշտ սիրոյ մասին կը խօսիք, ըստ Միշէլ ծիծաղելով. ամէն մարդ գիտէ թէ սէրը, երիտասարդներու յատուկ ախտ մըն է, ամէն ոք քիչ թէ շատ վարակուած է ատկէ:

— Մի խոնդարէք Միշէլ, յարեց Արմանտ:

— Եւ դուք ալ անոր հանդէպ մտքուր սէր մը ունիք, շտրունակեց բախտագուշակը:

— Սակայն ես մէկէ աւելի սիրահարներ ունիմ, չեմ գիտեր թէ ո՞ր մէկուն կ'ակնորակէք:

— Մաքուր սէրով միայն մէկ աղջիկ կը սիրէք, այն ալ հոս, ձեզի շատ մօտիկ վայրի մը մէջ կը գտնուի:

— Այս յայտնութեան առջև Արմանտ պահ մը տաշած մնալէ վերջ ըսաւ.

— Շարունակէ. ձեր գուշակութիւնները զիս չափազանց կը հետաքրքրեն:

— Դուք զինքը խնդրեալու աստիճան կը սիրէք:

— Ֆրանսացի աղջիկները բուական չեղան հոս ալ ակաք գեղունիներ որո՞ւ, իրօք դուք սիրոյ համար ստեղծուած էք, միջամանց Միշէլ ծիծաղելով:

— Դուք, Պրն. Արմանտ, կորուստ մը ունիք, որուն վրայ սաստիկ կը մտածէք: Կրնամ ըսել որ ան ձեզի տրուած է իր յիշատակ և դրամով չի կրնար փոխարինուիլ:

— Կրնա՞ք ըսել թէ ինչ է կորուստս, գոչեց Արմանտ չափազանց անհամբեր:

— Մատանի մըն է կարծեմ:

— Բայց դուք ի՞նչպէս կը գիտնաք. գերմարդկա-
յին կարողութիւն մը ունիք:

Այդ պահուն Միշէլ կարգ մը մեքենագրուած և
պարապ նամակի թուղթեր երկարեց Արմանտին, որ սո-
վորականին պէս ստորագրեց զանոնք և Միշէլի սեղա-
նին վրայ դրաւ ու կրկին խօսքը Հաֆըզին ուղղելով.

— Պրն. բախտագուշակ, ըսաւ, արդեօք կրնա՞ք
գիտնալ թէ որու քով կը գտնուի մատանին:

— Ոչ, ոչ, չեմ կրնար գիտնալ որու քով ըլլալը:

— Կը փափաքիմ գիտնալ թէ արդեօք պիտի կրնա՞մ
ահուանանալ ձեր յիշած սիրուն աղջկան հետ:

Հաֆըզ կրկին ջուրին մէջ նայելով ըսաւ.

— Ձեր երկուքին մէջ կայ ահագին տարածութիւն
մը, սուր սուր փուշերով ծածկուած. այդ տարածու-
թեան մէկ եզերքը դուք կեցած էք. իսկ միւս եզերքը
ձեր սիրունին:

— Ինչո՞ւ միշտ ջուրին կը նայիք:

— Ռէշվանը ջուրին մէջ կ'երեւի:

— Ո՞վ է Ռէշվան ըսուածը:

— Մարդոց միտքերը կարգացող անտեսանելի կա-
խարքներէն մին:

Արմանտ ինքն ալ ծռեցաւ ջուրին մէջ նայելու,
Ապա միամտորար ըսաւ թէ քան մը չի տեսներ:

— Ռէշվան ամէն մարդու առջև չի դար,

Արմանտի և Հաֆըզի մէջտեղ եղած խօսակցու-
թիւնները զանազան կառկածներու մղեցին Միշէլը, որ
մէկ կողմ կանչելով Արմանտը, մտերմական շեշտով մը
ըսաւ.

— Ես անորմէ և ի նմաններէն շատ չեմ ախորժիր:
Եթէ գաղտնիք մը ունիք դուրս մի տաք:

— Չեմ կարծեր որ այդ մարդը յետին նպատակ
մը հետապնդէ. իր աղտոտ հագուստին տակ մաքուր
հոգի մը կրող ծերունի մը կ'երեւի:

— Անոր նկարագիրը այնքան աղտոտ է որքան
աղտէ սեւցած հագուստը: Այս կարգի մարդիկ միշտ
անվստանելի անձեր են:

— Չարմանալին հոն է որ իր ըսածները շատ ճիշդ են:

— Ես մեր երկրին իւրաքանչիւր մարդը լաւ կը
ճանչնամ իր զիրքին մէջ:

— Պիտի մեկնիմ արդէն, դուրս ելլելէս վերջը
կրնաք զինքը ճամբել:

Հաֆըզ Միշէլին և Արմանտին մեկուսացումէն օգ-
տուելով կամաց մը Միշէլին սեղանին մօտենալով Ար-
մանտին ստորագրած թուղթերէն երեք թերթ թուղթ
առաւ և ծալլելէ վերջ կամաց մը վիզէն կախուած թի-
թեղեայ ամանի մը մէջը ստնեցուց:

Այդ պահուն Արմանտ, Հաֆըզին մօտենալով ըսաւ.

— Պ. Բախտագուշակ, կը ցուիմ որ չպիտի կըր-
նամ ձեր հետաքրքիր գուշակութիւնները ունկնդրել,
պէտք է անմիջապէս մեկնիմ, պարտականութիւնը զիս
կը կանչէ: Եւ դրամապոնտիւր հանելով թղթադրամ մը
տիփին մէջ ստնեցնելէ վերջ «ուրիշ անգամ հարկաւ
բախտը կ'ունենանք ձեզ տեսնելու», ըսելով արագ
քայլերով դուրս ելաւ, իսկ Հաֆըզ երկչոտ ակնարկ մը
Միշէլին նետելէ վերջ հաւաքեց տոպրակը, վիզէն կա-
խեց, և հագիւ լսելի ձայնով մը. «Մնաք բարով» ըսե-
լով գաւազանին վրայ կ'ըսէ հեռացաւ:

ԳԼՈՒԽ Է.

ՀԱՓԸԶԻ

ԽՈՐՀՐԴԱԽՈՐ ԳՈՒՇԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Սալվայի համար օրերը տարիներու չափ երկարած էին, կ'ուշանար այն խիստ երանելի վայրկեանը որուն ինք այնքան անձկոտ կերպով կ'սպասէր. իրեն համար սէրը մահացու տխուր մըն էր այլևս, ուրկէ կրնար բուժուիլ եթէ սիրածը իրեն տային, հակառակ պարագային մահը անխուսափելի պիտի ըլլար: Կեանքը սկսած էր կամաց կամաց իր ժանիքները ցոյց առլ. տակաւին իր մէջ պահուած յոյսի կայծով մը նէ կը խորհէր թէ Արմանտ կարիճ ու խելացի էր և օր մը զինք պիտի ուզատէր այս տանջալից կեանքէն: Այսպէս մտախոհ բաղկաթուր մը վրայ նստած էր, երբ դանդաղ ոտքի ձայն մը իր ուշադրութիւնը դարձուց զէպի դուռը: Նախ կարծեց թէ եկողը մայրն էր, բայց զարմանքը մեծ եղաւ երբ հիւրանոցին դրան մէջ ցցուեցաւ Հաֆըզ, «Սալամ քեզ» զաւակս, գոչելով ժպտողին:

Սալվա մանուկի մը պէս վեր ցատկեց ոգեւորուած, արագ քայլերով զէպի դուռը յառաջացաւ և Հաֆըզին թեւէն բռնելով առաջնորդեց ներս ու նստեցուց կուռ թիկնաթուրի մը վրայ:

— Շատ փոխուած կը տեսնեմ քեզ, Սալվա, ըսաւ Հաֆըզ լու մը տեղաւորուելով:

— Պատճառը գիտէք տնչուշտ, բացատրելու պէտք չի կայ:

— Այն օրէն ի վեր միտքս ձեզմով միայն կ'զբաղի. կը ջանամ միջոց մը գտնել որպէսզի ձեզ այս անտանելի կեանքէն փրկեմ:

Վաղրիւն մը լուռ թիւնէ վերջ կրկին ոտքի ձայներ լսուեցան:

— Հաֆըզ էֆէնտի, ըսաւ Սալվա, հազիւ լսելի ձայնով մը, եկողը մայրս է կարծեմ, խնդրեմ ամէն ինչ գողտնի թող մնայ:

— Ապահով եղէք այդ մասին:

Սալվա Հաֆըզին դիմացի աթոռը գրուելով սկսաւ զանազան հարցումներու տեղատարափ մը: Հատկէ ներս մտաւ և զարմանքը մեծ եղաւ տեսնելով անկիւնը բազկաթուրին մէջ թաղուած խիստ անճոռնի մարդ մը, զոր առաջին անգամին էր որ կը տեսնէր: Ուստի կ'սկսեց իր կերպով բարեւեց անճանօթ օտարականը որ փոխադարձեց իր բարեւը:

Մայր, յարեց Սալվա, կը ներկայացնեմ ձեզ Հաֆըզ էֆէնտին որ կրնամ ըսել աշխարհի ամենալավ պետ բախտագուշակներէն մին է, ան կարող է ամէն գողտնիք լուծել:

— Ուրախ եմ ծանօթանալու ս, պատասխանեց Հատիչէ, մեղմ չեղտով մը:

— Մայր, չարուհակեց Սալվա, նա շատ վեհ անճանադրութիւն մըն է, կ'աշխատի զիս մխիթարել. այս երկրորդ անգամն է որ ինձ կ'այցելէ:

— Չափազանց ուրախ եմ Հաֆըզ էֆէնտի որ բարի դանուած էք ձեր թանկագին այցելութիւններով Սալվային ցաւերը մոռցնել տալ. ձեր առջի միշտ բաց պիտի դանէք մեր դուռը:

— Ձեր հիւրանոցութիւնը, հանրմ, անջնջելի յիշատակ մը պիտի ըլլայ ամբողջ կեանքիս մէջ: Այս անմեղ հոգին տեսայ առաջին անգամ ձեր պարտէզին մէջ. խոր խոր կը հառաչէր. իւրաքանչիւր հառաչանք ցոյց կուտար իր վերքին խորութիւնը: Խնդրեցի իր բախտին նայիլ: Ահա այդ օրէն ի վեր այս չքնաղ կոյսին պատկերը մտքէն չի հեռանալ: Միտկ փափաքս է զինք փոխադրել երջանիկ աշխարհ մը:

— Ձեր ջանքերը խիստ գնահատելի են Հափըզ էֆ.:

— Մեր պարտականութիւնն է այդ, հանրմ: Վերցնել տառապանքը, սիրտ տալ յուսահատներուն:

— Սրբազան պարտականութիւն մը ստանձնած էք. վստահ եղէք որ Ալլահէն լիովին պիտի վարձատրուիք. պատասխանեց Հատիչէ:

Հափըզ իր խորհրդաւոր աչքերը չուրջը պտտցնել սկսաւ մանրակրկիտ զննելով ամէն առարկայ: Այսքան չքեղօրէն կահաւորուած ապարանք մը, մանաւանդ հիւրանոցը, իր հիացմունքին առարկայ եղած էին, ինչ որ յայտարարեց առանց վարանումի:

— Այս թանկագին առարկաներէն շատերը նուէրներ են շրկուած հեռաւոր բարեկամներէ: Սա դիմացի կաղնիէ անտուկը լի է թանկարժէք առարկաներով և ամբողջութեամբ Սալվային կը պատկանին: Հոն են իր ճարտական մետաքսէ պատրաստուած ճոխ զգեստները, թանկարժէք զարդեղէնները, ապարանջաններ, մատանիներ, վզնոցներ, եւայլն:

— Ալլահ երջանկութիւն պարգեւէ, դուչեց Հափըզ, Սալվային նայելով:

— Կեանքին անուշ կողմերը միայն տեսած է: Երբ բան մը իր փափաքին համաձայն չի կատարուի կը տխրի կը մնայ:

— Ամէն բան իր վախճանը ունի. մաղթենք որ Սալվան շուտով գտնէ իր նախկին երջանիկ վիճակը:

— Հափըզ էֆէնի պիտի խնդրէի որ իմ ներկայութեանս անգամ մը Սալվային բախտը դուշակէք:

— Պատրաստ եմ ձեր փափաքին գոհացում տալ, հանրմ, միայն թէ նախ պէտք է Ռէհվանին հետ խորհրդակցիմ: Երբմար անկիւն մը պէտք է որպէս զի կղզիացած յարաբերութեան մէջ մտնեմ մտքերը կարգադրող այդ անտեսանելի ոգիին հետ:

— Ազատ էք ձեր խորհրդակցութիւնները կատարելու ձեր ուզած անկեան մէջ:

— Հոգ ամենայտրմար վայրը կը նկատեմ, յարեց Հափըզ մատնանիչ ընկելով այն անկիւնը ուր զետեղուած էր Սալվային անտուկը, միայն թէ քիչ մը ջուրի և կրակի պէտք ունիմ:

Եւ թիթեղեայ ամանը, ունելի մը և փանգոտած խնկաման մը երկնցող Հատիչէին:

— Այս ամանները ստիպուած եմ հետո պտտցնել, որովհետեւ Ռէհվանը, միտքեր կարգացող կախարդը, ուրիշ ամաններու մէջ չերեւիր, աւելցուց Հափըզ, Հատիչէի հետեքքութիւնը գոհացնել ուզելով:

Հատիչէ ծառան ներս կանչեց և հրամայեց որ պահանջուած ջուրն ու կրակը հայթայթէ անմիջապէս: Քանի մը վայրկեանէն անոնք Հափըզին տուցին բերուեցան:

Պիտի խնդրէի որ զիս առանձին ձգէիք տասը վայրկեան, ըսաւ:

Հատիչէն և Սալվան ստիպուեցան դուրս ելլել: Հափըզ տոպրակէն զանազան անասակ խոնկեր հանելով թափեց կրակին մէջ, որուն հետեանքով թոնձր ծուխի գուլայ մը սկսաւ բարձրանալ, խնկամանը ձեռքը, սենեակին շուրջը քանի մը անգամ դարձաւ աշտատանելով զանազան աղօթքներ: Թանձր ծուխը հետզհետէ պտտեց ամբողջ սենեակը: Վերջապէս ծուխի եկաւ Սալվային անտուկին առջև և թեւերը երկինք բարձրացնելով դուչեց:

— Ռէհվան, Ռէհվան, ճերմակ ոգի դուրս եկ ամպերէն:

Եւ թոնձր ծուխէն օդառելով կամաց մը Սալվային անտուկը կէս մը բանալով պահտարան մը սահեցուց ներս և կրկին գոցելով, ձեռքերը դէպի երկինք բարձրացնելով շարունակեց:

— Ռէհվան, Ռէհվան, պատրաստ եմ քու հզօրագոյն աջակցութիւնդ բերել, կարենալ կարգաւ համար տխուր սիրտ մը: Այս խորհրդաւոր արարողու-

թիւներ վերջացնելով, ներս կանչեց Հատիչէն և Սարվան: — Այժմ, բաւ Հափըզ, ժպտելով, Ռէհվան իր կարծիքը տուած է: Նա խիտ լաւ տրամադրութիւն մը ցոյց տուաւ, կը յուսամ որ գուշակութիւններս խիտ յաջող պիտի անցնին:

Մայր ու աղջիկ իրենց նոսր կեն տեղերը գրաւեցին անհամբեր սպասելով, Հափըզին գուշակութեանց: Հափըզ ջուրին մէջ նայելով սուելցուց.

— Բաւական հեղինակաւոր անձ մը Սարվան կը սիրէ և որոշած է զայն կնութեան տունը ամէն գնով:

— Զէքէն է, կմկմաց Հատիչէն:

— Սակայն Սարվան անոր հանդէպ սէր չունի: Ո՛հ, քիչ մը փոշի լեցուած է ջուրին մէջ, Ռէհվանը ապուստ ջուրէն միշտ կը խորչի: Սարվա, եթէ ձեզ ձանձրոյթ չի պատճառեր, փոխեցէք այս ջուրը:

Սարվա անմիջապէս թիթեղեայ գաւաթը երկու մատներուն ծայրով բռնելով արագ քայլերով դուրս ելաւ:

— Հատիչէ հանրմ, գոչեց Հափըզ խիտ ցած ձայնով, Սարվային բախտը խիտ յաջող տեսայ, բայց չուզեցի որ Սարվան իմանայ, ձեզմէ պիտի խնդրէի որ իրեն իմաց չտրուէր:

— Բայց ի՞նչ բան:

— Թուղթ մը և կլոր առարկայ մը պահուած է Սարվային վերաբերեալ հագուստներուն մէջ: Պրպտեցէք ամէն կողմ և վստահ եմ որ պիտի գտնէք զայն: Այն ժամանակ ամէն բանի տեղեակ պիտի ըլլաք:

Այդ միջոցին Սարվան ներս մտաւ և ջուրը Հափըզին տալէ վերջ նստու մօրը քով, ուշադիր ականջները Հափըզին ուղղած անհամբեր անոր զրոյացունց գուշակութիւններուն սպասելով:

Վայրկեան մը լռութենէ մը վերջ Հափըզ ջուրին նայելով յարեց.

— Սարվայի կեանքին ջինջ հորիզոնը կուտակուած է կոպարագոյն մութ ամպերով: Սակայն շատ չանցած անկիւն ջինջ ու կապուտակ պիտի ըլլայ և ատիկա իր անջանկութեան հորիզոնը պիտի ըլլայ:

Ազօթքի ժամանակը եկած էր, Հատիչէ կ'սպասէր հիւրին ինքնաբերաբար մեկնումը: Սակայն այս վերջինը բան մը կը գտնէր չաղակրտսեակու: Վերջապէս Հատիչէ համբերութիւնը հառտած ձերմոկ մէճիտ մը սահեցուց Հափըզին տփին մէջ և իր խորին շնորհակալութիւնը յայտնելէ վերջ խոստացաւ ուրիշ արթիւ կրկին զինք ունկնդրել:

Հափըզ իր կտրէին գոգեց հանրմին առատաձեռնութիւնը և հրամեշտ առաւ գոհ սրտով:

ԳԼՈՒԽ Ը.

ԽՈՐՀՐԴԱԽՈՐ ՆԱՄԱԿԸ

Յաջորդ առաւօտ Հատիչէ Սարվային բացակայութենէն օգտուելով սկսաւ խուզարկել Սարվային վերաբերեալ առարկաները: Բացաւ նաեւ անտուկը և ուճապարտեքով դուրս թափեց պարունակութիւնը: Յանկարծ աչքին զարկաւ բացուած պոռնարան մը, մէջէն դուրս քաշեց քառամուկ թուղթ մը, որուն մէջ ծրարուած էր ծիրանագոյն խաչ մը կրող մատանի մը, պահ մը սարսափած մնաց գամուած տեղը. «Ահա գաղտնիքը», գոչեց ախուր ձայնով մը, «Մատանի մը և թուղթ մը»: Թուղթը ուրիշ բան չէր բայց եթէ նամակ մը, ֆրան-

ս'րէն լեզուով, որուն պարունակութիւնը հետեւեալն էր.

«Սիրելի Սալվա, ձեր սէրը զիս չափազանց կ'այրէ, այժմ կ'զգամ որ առանց ձեզի ապրիլ անհնար է. գիշեր ցերեկ միայն ձեր մտին կը մտածեմ: Եթէ այսպէս շարունակէ, վիճակս չափազանց խղճալի պիտի ըլլայ: Այս անաւոր կացութենէն ազատելու միակ հարաւոր միջոցը ձեզի տիրանալն է.

«Ներսիս պիտի գտնէք մատանի մը որ իմ նուէրս պիտի ըլլայ ձեզ, իբրեւ անկեղծ սիրոյ յիշատակ. Մօս ատենէն երկուքս պիտի ըլլանք աշխարհի էն երջանիկ տարածները:

«Արդէն զինուորական պաշտօնս լքելով ձեզի հետ պիտի մեկնիմ Ծրանսա, Բեռնատար շոգենաւի մը հետ համաձայնութեան եկած եմ, մեզ զազանի Մարտէյլ պիտի վախազրէ. Պատրաստ եղիք: Եթէ ամէն ինչ լրտնայ ձեզ կը գրեմ մանրամասնօրէն»:

Համբոյրներով

Արմանտ Արնոլտ

Ճիշդ այդ վայրկեանին Սալվա ներս մտաւ և սեւեւելով սենեակին տակն ու վրայութիւնը, իրար անցած գոչեց.

— Մա՛յր, մա՛յր, այս ի՞նչ կը նշանակէ, ի՞նչ պատահեցաւ:

— Ա՛հ, ի՞նչ անուն կրնամ տալ քեզի, պտտասխանեց մայրը և սկսաւ հեկեկալ:

— Մա՛յր, կրկնեց Սալվա:

— Անիծեալ ըլլաս, հրէ՛շ:

— Ի՞նչ պատահեցաւ, խօսէ՛, մայր:

Հատիչէ ծունկի գալով և թեւերը դէպի երկինք բարձրացնելով, գոչեց լալաղին. «Ալլա՛հ, Ալլա՛հ, ո՛վ երկինք, պատուէ և թող հրեղէն կայծերը շանթաւուն զիս, որպէսզի չի տեսնեմ Սալվային այս վիճակը»:

Շէյխ Սիւլէյման այդ պահուն վրայ գալով, այս արտասովոր տեսարանէն շուարած հարցուց:

— Ի՞նչ պատահեցաւ, Հատիչէ, այս ի՞նչ վիճակ է: Սակայն Հատիչէ կը շարունակէր հեկեկալ և բառ չէր գտներ արտասանելու:

Շէյխ Սիւլէյման դառնալով Սալվային, հարցուց.

— Ի՞նչ կայ, ինչո՞ւ մայրդ չի խօսիր:

— Հայր, չեմ գիտեր, միայն կ'անիծէ ու կուլայ:

— Չխօսի՞ս Հատիչէ, ի՞նչու կուլաս:

— Մեր սուրբ յարկը պղծուած է, ըսաւ վերջապէս Հատիչէ:

— Պղծուած, որո՞ւ պիղծ ձեռքերը կարող են քսել այդ արուարը այս մարդու տան ճակատին:

Հատիչէ ձեռքի թուղթը Սիւլէյմանին երկարեց:

Սիւլէյման նամակը աշնելով վրան հարեւանցի ակնարկ մը նետելէ վերջ, գոչեց.

— Սալվա, դուն ֆրանսացի Արմանտ Արնոլտը կը սիրես:

— Աստուած իմ, ո՛վ բերաւ այդ նամակը, յարեց Սալվա:

— Միթէ տեղեակ չե՞ս, Հատիչէ, ո՛վ բերաւ այս նամակը:

— Իր անտուկին մէջէն գտնուեցաւ, պատասխանեց Հատիչէ:

— Այս նամակին մէջ մատանի մը կը յիշուի, ո՞ր է այդ:

— Մատանի՞... ճշաց Սալվա, անհաւատալի բան:

— Ահաւասիկ, պատասխանեց Հատիչէ Շէյխ Սիւլէյմանին ափը դնելով մատանին:

Շէյխին զայրոյթը մեծ եղաւ, երբ տեսաւ մատանին, վրան ծիրանեղոյն խաչով մը:

— Ո՞վ է այդ Արմանտ Արնոլտ կոչուած սրիկան, պոռաց չէյիւը, ահաւանքը կրճըտելով:

— Արմանտէն մատանի՞, նամակ, անկարելի է, չեմ հաւատար: Զրպարտութիւն է, զրպարտութիւն, ազաղակեց Սալվան:

Շէյխը, նախ նամակը և ապա մատանին ցոյց տալով. «Զրպարտութիւն է այս մատանին», յորեք, «անփառելի մեղքդ ծածկելու համար զրպարտութիւն կը կոչես ճշմարտութիւնը»:

— Հաւատացէք հայր...

— Լո՛ւէ՛, այդ դաւաճանի շրթներդ արժանի չեն զիս հայր կոչելու: Քու մատող սիրտդ թունաւորեր են, Դպրոցին մէջ դուն ֆրանսացի դատարկապորտներ սիրելու արուեստէն զատ ոչ մէկ լուրջ ուսում ստացած ես: Օտարը մեր հայրենիքին տիրելէ վերջ կամաց կամաց մեր մաքուր տուններէն ներս կը սպրդի: Հայրենիք, պատիւ, փառք, ամէն բան վտանգուած են: Եւ սակայն կտրուկ միջոցներու պէտք է զիմել Արմանսը և իր նմանները խորագոյն կերպով պատժելու համար:

— Գաղտնի ձեռքեր ի՞նչ աւերներ կը գործեն, գոչեց Հատիչէ արցունքները սրբելով:

— Թունաւոր թեք կան մեր սուրբ տանը ներսը թէ դուրսը, Սալվա, գոռաց կրկին ալեւոր շէյխը, իր սարսափազդեցիկ ձայնով: Այժմ խօսէ, ո՞վ է այդ Արմանս Արնոլտ կոչուածը, որ համարձակեր է քեզ այս նամակը ուղղարկել և մատանի մը... հը...

Սալվա լուռ մնաց և տնչարժ:

— Այս երեկոյ իսկ, շարունակեց շէյխը, պէտք է պաշտօնապէս բողոքել և պահանջել զինուորական իշխանութենէն Արմանս Արնոլտի մահուամբ պատժուիլը:

Սալվա հօրը առջև ծունկի գալով. «Ո՛հ, ո՛հ, հայր» ճչաց, «Արմանսը տնմեղ է»:

— Իսկ դուն, Սալվա, պէտք է փոկուիս քննակդ, մնաս հոն մինչև սիրահարիդ գանկին ճգմուիլը: Տունը խիստ հակողութեան տակ առնել պիտի տամ:

Սալվա վերջին ճիգ մը եւս Ըրուս խնայել տալու Արմանսը:

— Խնայէ հայր, խնայէ՛ անոր, կը գոչէր յուսահատած ձայնով մը:

— Դաւաճան, գոռաց շէյխը, և խարտղանը պատէն վար առնելով սկսաւ տնխնայ հարուածներ տեղացնել Սալվային:

— Լաւ, Ըրուս Սալվա, պատրաստ եմ մեռնիլ Արմանսին հետ:

Շէյխ Սիւլէյման շարունակեց հարուածել, մինչև որ հէք Սալվան ուժաթափ ինկաւ գետին:

Անիծեալ սիրահարիդ հետ քեզ տլ պիտի սատկեցընեմ, գոռաց շէյխը, մէկ կողմ նետելով խարաղանը:

ԳԼՈՒԽ Թ.

ԱՐՄԱՆՏ ԱՐՆՈԼՏ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԻՆ ԱՌՋԵԻ

Զինուորական տտեան մը կողմուած էր Զօրավար Անթուանի գլխաւորութեամբ: Հոն էր Դամասկոսի սպայակոյտին ամբողջ կազմը մէջը ըլլալով Միշէլը, Զօրավարը յուզիչ չեչաով մը խօսք առաւ:

— Պարոններ այս վայրկեանիս պիտի քննենք մեր տմենաքաջ և սիրուած սպաներէն Արմանտ Արնոլտին մէկ զազրելի ալարքը: Ենթոյն սիրային յիմար արկածախնդրութիւններուն պատճառաւ մեզի զէմ լարուած է քաղաքին և շրջանի ամբողջ տեղացի բնակչութիւնը: Ստացած ենք բոլոր բողոքագիր մը ուղղուած Դամասկոսի զինուորական կառավարիչին, հետեւեալ բովանդակութեամբ և ստորագրուած երեւելիներու կողմէ.

«Վսեմաշուք Տէր,

«Աստուծոյ զմեզ զանազան քաղաքացիներս կը պահանջենք ծայրագոյն պատիժով պատժուիլը Արմանտ Արնոլտ կոչուածին որ յանդգնած է առեւանդելու ձեռնորդներ կատարել քաղաքին կրօնապետին, Շէյխ Սիւլէյմանին աղջիկը:

«Շէյխ Սիւլէյմանին տունէն գտնուած է Արմանտ Արնոլտի աստորագրութիւնը կրող նամակ մը և մատոնի մը որ ներսիակ Ձեզ կը դրկենք:

«Վստահ ենք որ զինուորական իշխանութիւնը անմիջական միջոցներ ձեռք պիտի առնէ մեր արար պահանջին դոհացում տալու, և պատժելու հեղինակը այս քստմենքի արարքին որպէս օրինակ այլոց և առ ի գոհացում ժողովրդային իրաւացի յուզման»:

— Այս բողոքագրէն կը հասկցուի որ, շարունակեց ժողովին նախագահը, կացութիւնը խիստ փափուկ և ծանր է: Եթէ կտրուկ միջոցներու չդիմուի միջադէպը խափանելու, այս պատրուակաւ մեր դէմ դժգոհութիւն յառաջ պիտի դայ, և թերեւս ծայրայեղութիւններ գործուն մասնաւանդ երբ խնդիրը իրենց կրօնապետին աղջկան առեւանգման շուրջ կը դառնայ, և մենք զբաւուրէնք դժուարութիւններու առջև: Ուստի ձեզմէ իւրաքանչիւրէն պիտի խնդրէի նախ մտիկ ընել ամբաստանեալը, ապա որոշում տալ:

Զօրավար Անթուան այսպէս սպայակոյտը լաւ մը պատրաստելէ վերջ հրամայեց որ ներս բերուի Արմանտ:

Երկու ոստիկան զինուորներու առաջնորդութեամբ ներս բերուեցաւ Արմանտ որ ոչ մէկ տարակոյս ունէր իր անմեղութեանը վրայ և քաջ գիտէր թէ խնդիրը թիւրխմացութեան մը շուրջ կը դառնար և որ պարզ լուսաբանութենէ մը վերջ պիտի փակուէր, ուստի ան իր ընկերներուն յուսահատ նայուածքներուն դէմ կը ժպտէր, երբ ներս մտաւ ասեանէն:

— Ձեռքերդ վեր տու, ըսաւ Զօրավար Անթուան տիրող լռութիւնը խզելով:

— Կրնամ գիտնալ թէ ինչու համար կանչուած եմ ես:

— Ձեռքերդ վեր: Փրանսաւ է որ կը հրամայէ, կրկնեց Զօրավարը խիստ ձայնով մը:

Արմանտ հնազանդեցաւ երկու ձեռքերը վեր վերադնելով:

— Գրեւեցէք այն ինչ որ տրոհուած է բանտարկելու մը համար, շարունակեց Անթուան:

Ատրձառակէն ակսեալ մինչև իր գրպանին զմեջին գրաւուեցաւ:

Երբ լռուգորկութիւնը լրացաւ Արմանտ երգունդաւ եռագոյն գրպին վրայ և զայն համբուրելով յայտարարեց որ ճշմարտութիւնը պիտի խօսի:

— Դուք, Արմանտ, այս վերջին ամսուան ընթացքին նամակ գրած էք:

— Այո:

— Ո՞ւր:

— Փրանսաւ:

— Որո՞ւ:

— Մօրեղբօրս, մօրս:

— Իսկ օրհաւորներո՞ւ:

— Ժամանակէ մը ի վեր չեմ զլթակցիր անոնց հետ:

— Մտադրութիւն ունի՞ք ամուսնանալու անոնցմէ մէկուն հետ:

— Ոչ:

— Դամասկոսի մէջ բնաւ օրհաւորներ ունի՞ք:

— Այո, տեղացի աղջիկ մը կը սիրեմ:

— Անունը:

— Սարվա, կը կոչուի:

— Ամուսնանալու փափաք ունի՞ք Սարվայի հետ:

— Այո, եթէ հնարաւորութիւն ըլլար:

— Ի՞նչ արգելք կայ ձեր առջև:

— Գլխաւորաբար կրօնական տարբերութիւնը:

— Ի՞նչ առթիւ ծանօթացաք Սալվային հետ։
— Յուլիս 14ին, Հախազանց ոգելից ըմպելի փորձածած ըլլալով ինքզինքս բոլորովին կորսնցուցած էի։ Դիպուածով ներս մտայ պարտէզէ մը ուր գտայ Սալվան։

— Ի՞նչ խօսեցաք։
— Բան մը չեմ յիշեր։
— Ուրիշ անգամ հոն գացի՞ք։

— Այո։

— Ի՞նչ նպատակաւ։

— Կորսուած մատանիս փնտռելու։

— Դատա՞ք։

— Ոչ։

— Ի՞նչ տեսակ մատանի էր։

— Արծաթեայ մատանի մը որուն վրայ փորագրուած էր ծիրանեգոյն խաչ մը որուն շուրջ գրուած էր «Կեցցէ՛ Յուլիս տասնընչորսը և անոր համար ինկող հերոսները»։

Զօր. Անթուան մատանին ցոյց տալով հարցուց թէ ա՞յդ է մատանին։

— Այո, այդ է, գոչեց Արմանտ համբերութիւնը հատած։

— Դուք ձեր նախկինը ձեռագիր կը ճամբէք թէ մեքենագրուած։

— Երբեմն ձեռագիր կը ճամբեմ երբեմն մեքենագրուած։

— Դուք կրնա՞ք մեքենագրել։

— Ոչ։

— Որո՞ւ մեքենագրել կուտո՞ք։

— Միշէլին։

— Միշէլ, գոչեց Անթուան։

Միշէլ անմիջապէս Զօր. Անթուանին մօտենալով բարեւի կեցու։

— Դուք ձեր գրամեքենային գրերը կը ճանչնա՞ք։

— Այո։

Անթուան նամակը ցոյց տալով հարցուց թէ այս նամակը ի՞նք գրած է։

Միշէլ ակնարկ մը նետելէ վերջ, ոչ, ըսաւ։

— Ի՞նչպէս ձերը ըլլալը կրնաք գիտնալ։

— Իմ մեքենայիս գրերը համեմատաբար փոքր են։

— Արմանտ Արնուտի ստորագրութիւնը կը ճանչնա՞ք։

— Այո։

Նամակին տակը ստորագրութիւնը ցոյց տալով այս իրեն սեփական ստորագրութիւնն է։

— Այո։

— Այժմ դուք ձեր տեղը կրնաք վերադառնալ։

Միշէլ կրկին բարեւելէ վերջ գնաց իր տեղը գրուելու։ Անթուան Արմանտին դառնալով.

— Դուք Սալվային նամակ գրած է՞ք։

— Ի՛նչ։

— Հոս եկուէ, գոչեց Զօր. Անթուան խոփող ձայնով։

Արմանտ քանի մը քայլ տռաջ գնաց և Զօր. Անթուան նամակին տակի ստորագրութիւնը ցոյց տալով անոր հարցուց թէ այդ ստորագրութիւնը որո՞ւնն էր։

— Այս իմ ստորագրութիւնն է, Զօր. Անթուան։

— Պրէ. Արմանտ, դուք յանուն Ֆրանսայի երդուեցա՞ք որ ճշմարտութիւնը պիտի խօսի՞ք։ Ինչո՞ւ կը ստէք ուրեմն, եւ Արմանտին մօտեցաւ ու փրցնելով համազգեստին կոճակները, աւելցուց.

— Դուք սպաւանեցիք այս համազգեստը։

Արմանտին վերագրուած յանցանքը շատերու անհաւատալի կը թուէր։ Սակայն մատանին և նամակը խնդրոյն լուրջ հանգամանք մը կուտային և նոյնիսկ Արմանտին շփոթութիւն կը պատճառէին որ ոչ մէկ ինքնորդարացման խօսք կրնար ըսել։

Միշէլ ինքնաբուլիս զգացումէ մը տարուած ոտքի ելաւ և ուժեղ շեշտով մը ըսաւ.

— Զօրավար, շատ հաւանական չէ որ խնդրոյ առարկայ նամակը Արմանտին նամակը եղած ըլլայ: Արմանտ Արնոլտ չի ստեր:

— Դուք Պ. Միշէլ, նամակին ստորագրութիւնը Արմանտին հարազատ ստորագրութիւնը ըլլալը հաստատեցիք ինչ որ Արմանտ եւս խոստովանեցաւ: Ուրեմն ինչ փաստի վրայ յենուած կ'ըսէք թէ Արմանտ անմեղ է: Միշէլ առանց բառ մը տրտասանելու պաշտօն որոշեցաւ իր տեղը նստիլ:

Զօրավար Անթուան եզրակացնելով, շարունակեց. «Արմանտ Սալվային ուղղուած նամակին ստորագրութիւնը իրը ըլլալը խոստովանեցաւ. նոյնպէս ընդունեց նոյն նամակին մէջ ներփակուած մատանին իրը ըլլալը: Ուրեմն կտակած չի վերցնէր թէ Արմանտ ինքը գրել տուած է խնդրոյ առարկայ նամակը և ներփակելով մատանին Ֆամբած է Սալվային:

Ձեկատելով որ իր այս ընթացքը տեղացի ժողովուրդին և իշխանութեան միջև տիրող լաւ յարաբերութիւնները խանգարելու բնոյթ ունի և պատճառ դառնալու արիւնասեղութեանց, նոյնպէս Արմանտ դատարիք մը կը համարուի իր փախուստ տալու զխառնութեամբ, ինչպէս նամակին մէջ յիշուած է, ուրեմն Արմանտ Արնոլտ մահուամբ պիտի պատժուի, Դամասկոսի սպայակոյտին հաւանութեամբ, անոնք որ համամիտ են մահուան վճիռին պէտք է ձեռք վերցնեն:»

Ամբողջ ներկաները վեր բարձրացուցին բազուկներն, բացի Միշէլէն:

Արմանտի հանելուկ մը թուեցան այս ամէնը, այլեւս ոչ մէկ պարագայ մնացած էր ինքզինքը արդարացնելու, կատարուած իրողութեան մը առջև կը զրտնուէր: Պա՛ մը մահուան սարսուռը զգաց և վայրկեանի մը լուռութիւնէ վերջ, յարեց.

— Վսեմաշուք տէր, Ձեզմէ խնդրանք մը ունիմ, կը յուսամ որ չպիտի մերժէք:

— Խօսեցէք, պատասխանեց Զօր. Անթուան:

Արմանտ գրպանէն դուրս քաշեց դրամապանակը որուն մէջէն քառածով թուղթ մը հանեց և Զօրավարին երկնցիկով, «Յանձնեցէք սա նամակը ու մատանին մօրս», ըսաւ:

— Ձեր խնդրանքը պիտի կատարուի, պատասխանեց Զօր Անթուան, ապա նամակը բանալով կարդաց, հետեւեալն էր պարունակութիւնը.

«Պորտօ, Յուլիս 14 1917,

«Սիրելի դուակս, Արմանտ,

«Այսօր Յուլիս 14ն է. Սեղանիդ վրայ են քու փոքրիկ թնդանօթներդ, հրացաններդ և կապարեայ զինուորներդ: Սակայն դուն հոս չես:

«Այսօր այդ փոքրիկ սեղանը փոխուած է ընդարձակ պատերազմի դաշտի մը, փոքրիկ թնդանօթներու ու հրացաններու փոխարէն, մայրդ, Ֆրանսան, նուիրած է հսկայ թնդանօթներ և հրացաններ:

«Այսօրուան քեզ նուէրս պիտի ըլլայ ներփակուած մատանին. քարին վրայ փորագրուած ծիրանեզոյն խաչը կը նշանակէ բիւրաւոր եղբայրներու գերեզմանը: Քանի այս մատանին նայիս վրէժով լեցուէ դէպի անգութ թշնամին, որ խուժելով մեր հայրենիքէն ներս խողխողած է հազարաւորներ, քար ու քանդ դարձուցած է մեր չէն գիւղերն ու քաղաքները:

«Հպարտ եմ ես, հպարտ են քու զինուորական բարեկամներդ, որ Մարնի ճակատամարտին մէջ կարելու յաջողութիւններ ձեռք բերեր ես: Այսօր, Յուլիս 14 է Արմանտ: Երեւակայէ որ այս օրը ձեռք բերելու համար հաշարաւորներ զոհուեցան, տասնեակ հազարաւորներ իրենց կեանքերին տուին զայն բարձր պահելու և հարիւր հազարաւորներ կ'իյնան տակաւին զայն անեղծ պահելու համար: Յառաջ, յառաջ, միշտ յառաջ:

Համբոյնելով,

Մայրդ ձինս Արնոլտ»:

Այս յուզիչ նամակը կարդալով, Զօր. Անթռանին աչքերէն արցունքներու կաթիլներ ինկան նամակին վրայ: Պահ մը լուռ մնալէ վերջ գրպանէն ձերմակ թաշկինակ մը հանեց և արցունքոտ աչքերը սրբելէ վերջ խօսք առաւ:

— Ի՞նչ զարմանալի է մարդս, որ մը հայրենիքին նուիրուող հերոս մը, իսկ ուրիշ օր մը հայրենիքին չափ հերը ոտնակոխ ընող դաւաճան մը: Սակայն Ֆրանսան սիրեց Արմանաւ, որքան տաե՛ր որ Արմանա սիրեց Ֆրանսան: Երէկ Ֆրանսան իր քով զաւկին կուրծքը նըշաններով կը զարդարէր, իսկ այսօր, նա պիտի ծակէ Արմանաին կուրծքը: Պրն. Արմանա, վստահ եղէք որ Ֆրանսան արդարութիւնը միայն կը գործէ:

ԳԼՈՒԽ Ժ.

Ե Ր Ա Ջ Ը

Եկեղեցւոյ խորը երկու մոմերու մէջտեղ տեղադրուած խաչի մը առջև Սալվան ծնկաշոք կ'աղօթէր: Երկու հաստափոր վարդապետներ նայելով անոր անդադար կը ծիծաղէին, իսկ Շէյխ Սիւլէյման կեցած եկեղեցւոյ կամարներուն տակ զլուսնաքով կը զիտէր իր մոլորեալ գաւաիը:

Ահա ամբողջ եկեղեցին սուրբեցաւ աշուղի ճարճաւ արնով մը: Եկեղեցւոյ դմբէթին մէջտեղէն ձեռք մը բացուեցաւ և ներս թափանցեց լոյս մը, որուն մէջէն դուրս կը ցցուէր ձեռք մը, պինդ բռնած դաշոյն մը և

որուն ծայրէն կը կաթկթէր արեան կաթիլներ: Դաշոյնին սուր ծայրը ցոյց կուտար ժամը չորսը:

Ալեւոր Շէյխը յանկարծ արթնցաւ, խռովայոյզ երազը նկատեց աղքատը տեսիլք մը, որ եթէ այսօր պարզ երազ մ'էր, վաղը կրնար իրականութեան փոխուիլ:

Ուստի իրեն համար աւելի նախընտրելի էր զբոլուիլ Սալվայէն քան թէ տեսնել իր մաքուր ճակատը արատաւորուած: Սարսափած ոտքի ելաւ, դողդոջուն քայլերով մօտեցաւ դէպի այն պատը, ուր կախուած էր իր փոքրիկ դաշոյնը զոր վար առաւ, մերկացուց իր պոստանէն և մութին մէջէն խարխափելով կամաց մը բացաւ դուռ մը ու հանդարտ քայլերով ներս մտաւ: Պատուհանէն ներս թափանցող արծաթափայլ լուսնի լոյսը ողողած էր սենեակին այն մասը ուր Սալվային մահճակալը գետեղուած էր: Շէյխը դաշոյնը ձեռքը մօտեցաւ մահճակալին, ուր հէք Սալվա մազերը տարածած կը ննջէր հրեշտակի մը հանդոյն: Ծերունին վերցուց դաշոյնը մխելու իր սիրտուն զաւկին կուրծքը. սակայն ձեռքերը սկսան դողալ և մահաառու զէնքը վար ինկաւ: «Սալվա, Սալվա», գոչեց Շէյխը լսով, «թաւիշէ մազերդ տարածած կը ննջես, որպէս թէ ոչինչ պիտի պատահէր: Սալվա, անուշիկ մանչակա, տասնը ութ տարիներ դուն եղար ինձի երջանկութիւն շնորհող հրեշտակը»: Եւ Սալվային մազերը ձեռքին մէջ ժողվելով շարունակեց. «Սալվա, Սալվա, տասնը ութ տարիներ այս մասները քու թաւիշէ մազերդ շոյիք են, իսկ այժմ նոյն մասները բռնած են դաշոյն մը որ սիրադ պիտի խոցէ: Տարիներու ընթացքին ինձ կեանք տուող արեւը ի՞նչպէս կրնամ խաւարեցնել ու մնալ մութին մէջ մինչև մահս: Եւ սակայն այս բանը անհրաժեշտ է: Ուստի նայէ սա փեղկերուն ետին գտնուող սիրուն ծաղիկներուն որոնք քու մանկութեանդ անբաժան ընկերներն են եղած և վերջին հրաժեշտդ տուր

անոնց»։ Հաղիւ վերջին բառը արտասանած էր երբ ժամացոյցին զանգը սկսաւ հնչել։ Շէյխը, արցունքոտ աչքերը դարձուց դէպի ժամացոյցը և տեսաւ որ անոր սլաքը արդէն չորաին վրայ կ'էցած էր։ «Անգուժ վայրկեան», որոտաց Շէյխը և վերցնելով դաշոյնը նետեց ժամացոյցին այնպիսի ուժգնութեամբ մը որ ան ջարդ ու փշուր եղած գետին ինկաւ։ «Կանգ առ ով սլաք, չես տեսներ որ յաւիտեան չպիտի տեսնեմ այլեւս»։

Յանկարծ սթափելով սկսաւ ինքզինքին հարց տալ իր ընելիքին վրայ, որ աստուածային պատգամ մը կը նկատէր։ Սալվան պէտք էր զոհուէր, ուրիշ ելք չէր տեսներ։ Ալլահին կամքը ամէն բանէ վեր էր։ Ուստի երկու ձեռքերը դէպի երկինք վերցուց լալահառաչ ու զողորջուն ձայնով մը խնդրելով Ամենակարողէն որ պուկէր սրտէն դէպի իր զաւակը ունեցած հայրական սէրը և անոր փոխարէն կաթեցնէր կաթիլ մը ատելութեան լեզի թոյնէն, որպէսի կարենար յաջողութեամբ իր կամքը կատարել։ Ոտքի կեցաւ, հաստատ քայլերով ուղղուեցաւ դէպի այն անկիւնը, ուր նետուած էր փոքրիկ դաշոյնը։ Մութին մէջ բուռական խորխորեղէ վերջ գրտաւ դայն և պինդ սեղմած իր ձեռքին մէջ սկսաւ մօտենալ դէպի անպաշտպան զոհը։ Ճիշդ այդ րոպէին Սալվա աչքերը բանալով նշմարեց դէմի պատին վրայ ինկած դաշոյնի ստուերը։ Սարսափած սկսաւ։ «Օգնութիւն, ոճրագործ կայ» պոռաւ։

— Ոճրագործը հայրդ է, մռնչեց Սիւլէյման, խապոտ ձայնով մը։

Հատիչէ իրար անցած այդ ձայնէն, ներս մտաւ և գոչեց։

— Այս ի՞նչ կը նշանակէ։

— Ալլահը կ'ուզէ որ մեր զաւակը զոհնէք, Հատիչէ։

— Սոսկալի՛, սոսկալի՛... բայց ինչպէս...

— Սալվա, յարեց Շէյխ Սիւլէյման դաշոյնը ձեռքին

ձեռին Սալվային մօտենալով, վերջին աղօթքդ արտասանէ։

— Տէր փրկէ զիս, կ'ողբար Սալվան կէս նուազած ձայնով մը։

Երազի տպաւորութեանը առկ բորբոքած Սիւլէյման վերցուց դաշոյնը Սալվային սրտին մխելու, սակայն Հատիչէ յանկարծ տուօջ նետուելով Սալվան գրկեց։ Դաշոյնին մահացու հարուածը հանդիպեցաւ Հատիչէին որ նուազած Սալվային թեւերուն մէջ, գետին ինկաւ։

— Կեանքս վայրկեանի մը խնդիր է, խնայէ Սալվային, ըսաւ Հատիչէ հաղիւ լսելի ձայնով մը։

— Հատիչէ, Հատիչէ, դուն Հատիչէ՞, ո՛հ, մեռաւ ան, լռեց յաւիտեան, հեծեց Շէյխ Սիւլէյման դաշոյնը քի ձեռին, ուրկէ Հատիչէին անմեղ արեւուն կաթիլները կը վաղէին։ Ո՛հ, չո՛ւնչ չեմ կրնար առնել կը խեղդուիմ. այս սուրբ յարկը լի է զարհուրելի ճիւղաներով և ոգիներով։ Ալլահ՛, գթութիւն, գթութիւն. անմեղ արիւն թափող ոճրագործ մըն եմ ես։ Ո՛հ ի՛նչ զարշնչի աշխարհ է այս։ Կատարեալ դժոխք մը և մարդիկ ստոմանաներ։ Կը մերժեմ ապրիլ այս կեանքը։ Անիծեալ ըլլտա, ո՛վ աշխարհ։ Ալլահ՛, Ալլահ՛, անարժան ծառայիդ պարգեւէ քունի պէս մահ մը, ապա երկնային Կեանքը։ Եւ դաշոյնը փորը մխելէ վերջ, թեւերը բացած վազեց. ահա երկնային դրախտը, որ իր սատարէ զոհները բացած ինձ կ'սպասէ, գոչելով, և գրան չեմին վրայ գետին ինկաւ անշնչացած։

Աղախինը, գործադրեց բժիշկին հրամանը, Այս գործողութիւնը խիստ գոհացուցիչ արդիւնք տուաւ:

— Ո՛հ, աղիքներս, գոչեց Սալվա, աչքերը բռնալով: Ու լուծողականը իր բարերար ազդեցութիւնը գործած էր:

Հափըդ Սալվային մօտենալով խօսք առաւ համալրալիք ոճով մը:

— Սալվա, դաւակա, ի՞նչպէս կ'զգաս ինքզինքդ: Առաւօտէն մինչև հիմա ձեր քովը կը գտնուիմ: Իրօք մեծ ցաւ դգացի տեսնելով ձեզ այս ողբալի վիճակին մէջ:

— Այժմ միայն ձեզ ունիմ Հափըդ էֆէնտի, յաւրեց Սալվա տկար ձայնով մը: Ոչինչով կրնամ փոխալինել ձեր անդին ծառայութիւնը:

Հափըդ բժշկապետը ներկայացնելով, «այս երիտասարդը քաղաքապետութեան կողմանէ Բարիզէն հրաւիրուած բժշկապետներէն մին է, քաղաքին կարողագոյն ուժը կրնայ համարուիլ. իրմէ խնդրեցի ստանձնելու ձեզ խնամելու ծանր պարտականութիւնը. տալիս չմերժեց, խոստացաւ իր կարելին ընելու, որպէսզի որ առաջ գտնէք ձեր առողջութիւնը»:

Բժիշկը գոց կանանչ ակնոցին ետեւէն տուրտնայուածք մը ուղղելէ վերջ Սալվային, ձեռքը իր ափին մէջ առնելով ըսաւ.

— Ի՞նչպէս կ'զգաս այժմ ինքզինքնիդ:

— Համեմատաբար լաւ, բաւ Սալվա:

Հափըդ իր ազատաւ ձեռքը Սալվային մաքուր ճակտին վրայ դնելով, «Փառք Ալլահին, ըստ, ձեր ջերմութիւնը գլխի մոնիտորացած է, ջերմութեան հետ մերտահողութիւնս կ'անհետանայ, յոյս ունիմ որ քանի մը օրէն բոլորովին կ'ապաքինիք. ձեր ջերմութեան անկումը պարոն բժշկապետին կը պարտիք»:

— Պ. բժիշկ, ընդմիջեց Սալվան, խիստ բարեբախտ կ'զգամ ձեր ձեռքին տակ խնամուելուս համար:

— Իմ պարտականութիւնս է, գոչեց բժիշկը հրպարաւ չնշտով մը. մարդիկ ազատելու հիւանդութեանց անգութ ճիրաններէն: Ձեզ քանի մը տեսակ դեղեր կուտամ, եթէ զանոնք գործածէք հրահանգներուս համեմատ, վստահ եղէք որ քանի մը օրէն կ'առողջանաք. պէտք է սա պարագան ալ նկատի ունենաք որ, ձեր հիւանդութիւնը շատ տարաբնուի է, իբրև քաղաքապետական բժիշկ պարտաւոր եմ միջոցներ ձեռք առնելու, հանրութեան առողջութիւնը պահպանելու: Ուստի ներեցէք ձեզ յիշեցնելու որ մինչև ձեր կատարելապալարութիւնը թոյլատրուած չէք դուրս ելլելու, ոչ ալ զուրմէն այցելու ընդունելու: Միայն ձեր աղախինը և Հափըդ էֆէնտին կրնան ձեզ այցելել: Ոստիկաններու պիտի հաղորդուի շարունակելու իրենց հսկողութիւնը:

— Վստահ կրնաք ըլլալ Պ. բժշկապետ որ ձեր հրամանները կէտ առ կէտ պիտի գործադրեմ:

— Մտաւանջութիւնդ, շարունակեց բժշկապետը, կրնայ բարդութիւններ ստեղծել. Սիրտ պէտք էր դիմանար ձեր աղիողորմ զառանցանքները լսելով. Նախ պէտք չէ մտահոգուիք ոեւէ բանի համար:

— Պ. բժշկապետ, գոչեց Սալվա արտասուալից աչքերով, վէրքս խոր է, վախճամ որ մահուանս պատճառ դառնայ:

— Միթէ դարման չկա՞յ:

— Կը վախնամ որ ոչ:

— Հափըդ էֆէնտին ինձ յայտնած է արդէն ձեր մտաւանջութեան պատճառը: Դուք սիրահարուած էք եղեր Ֆրանսացի սպայի մը հետ:

— Սալվա, ընդմիջեց Հափըդ, բժշկապետը խիստ վստահելի անձ մը ըլլալուն ըսի գաղտնիքը, իրմէ վախճաւ պատճառ չունինք. Ֆրանսա ուսած ազատամիտ անձնուորութիւն մըն է ան, և նոյն իսկ շատ մը տեսակէտներով կրնայ մեզ օգտակար ըլլալ:

— Եթէ դուք կը սիրէք ֆրանսացի սպան, շարունակեց բժշկապետը, Սալվային քիչ մը աւելի մօտենալով, ձեզ ամէն կերպով կրնամ աջակցել: Այդ խնդիրը կարելի է կարգադրել. այդ մասին բնաւ մի մտածէք: Սալվա զսպանակէ մղուածի պէս թեւերուն մէջ նետեց ինքզինքը և արտասուակիր աչքերը բօխկին դարձնելով ըսաւ.

— Արմանտին տիրանալ, երազ մը պիտի ըլլայ. հաւատացէք որ փրկարար գործ մը կատարած պիտի ըլլաք. այժմ ամբողջ կեանքս ձեր ձեռքին մէջ կը գրտնուի:

— Հանգարտեցէք: Ասիկա բաւական զօւարին գործ մըն է. համբերութիւն և բացարձակ գաղտնապահութիւն անհրաժեշտ են: Զեր ուղղջութիւնը չափազանց կենսական հարց մըն է, միւսները ինքնին ժամանակի ընթացքին կրնան լուծուիլ:

Սալվա կրկին գլուխը բարձին վրայ հանդէսնելով, յարեց.

— Ասիկա աւելին գաղտնիք մըն է և գաղտնիք պիտի մնայ. մեր երեքէն զատ ոչ մէկը պիտի խմանայ:

— Այժմ ձեր բոլոր ուշադրութիւնը կեդրոնացուցէք ձեր առողջութեանը վրայ: Արդէն ժամանակը բաւական անցած է պէտք է որ մեկնիմ:

Եւ գործիքները խնամքով պայուսակին մէջ զետեղելէ վերջ, բժշկապետը, Սալվային փափուկ ձեռքը անդմեջ ու թեթեւ քայլերով դուրս ելաւ:

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

ԲԺՅԿԱՊԵՏԸ ԵՒ ԻՐ ՀԱՐԷՄԸ

Շաբաթ երեկոյեան ժամը Յին, Հաֆըզ խիստ սիրալիր ընդունելութիւն մը գտաւ. բժշկապետին կողմանէ, Առատ կերութեամբ մը վերջ Զանացին վերջնական հասկացողութեան մը գալ իրենց կողմած գաղտնի ծրագիրներուն գործադրութեան շուրջ:

— Ի՞նչպէս է Սալվային տրամադրութիւնը. ի՞նչ կերպով կ'արտայայտուի իմ մասին, հարցուց բժշկապետը:

— Սքանչելի, չափազանց խանդավառուած է, մեծ յոյսեր ունի ձեր վրայ:

— Երբ ամէն ինչ լրանայ, Սալվան պէտք է առաջնորդէք Օսմանին բնակարանին դեմնայարկը:

— Լաւ:

Երբ այս խօսակցութիւնները կը կատարուէին, հիւրանոցին մէջ, զուռը կամաց մը բացուելով ներս մտաւ հազիւ քսանը լրացուցած մանկամարդ կին մը, որու դէմքին վրայ բարկութեան նշաններ կ'երեւէին:

— Այսօր բարկացած կ'երեւիք, ի՞նչ պատահեցաւ Ձեր իմէ, ըսաւ բժշկապետը կեղծ ժպիտով մը:

— Դուք լաւ գիտէք, պատասխանեց կինը խիստ յուզուած չեչուով մը: Դուք միթէ տեղեակ չէ՞ք ձեր շուրջ դարձող խօսակցութիւններուն:

— Ի՞նչ խօսակցութիւն, և ովքե՞ր են խօսողները:

— Իբր թէ Շէյխ Սիւլէյմանի աղջիկը, Սալվան, կնութեան պիտի առնէք եղբր:

— Ասիկա խայտառակ սուտ մըն է, սուտեր դարբնող պառուսներու գործը ըլլալու է, գոչեց բժշկապետը, ինքզինքը անտարբեր ձեւացնելով:

— Կարծեմ թէ իրողութիւն մը կայ:
— Ուրեմն այդ տեսակ շինծու խօսքերուն դուք ալ կը հաւատա՞ք:
— Ինծի այնպէս կուգայ որ Սալվային հետ ամուսնանալու ջանքերնիդ տնուրանալի իրողութիւն մըն է, ողբալին հոն է որ աղտոտ հագուստէն շատ աղտոտ բարոյականի տէր անձ մըն ալ միջնորդութեան դերը ստանցնած է:

— Ենթադրեցէք թէ իրողութիւն է այս ամէնը...
— Բայց չէ՞ որ խոստացած էիք երկրորդ մը չսիրել:
— Այդ քանի մը տարի առաջ էր, երբ մենք Բարիդ կը գտնուէինք:
— Ինծի անցնող տարիները կարեւորութիւն չունին. այս վայրկեանիս ձեզի հանդէպ ունեցած սէրս նոյնն է. ինչ որ էր տարիներ առաջ:
— Կրնայ ձեր սէրը անփոփոխ ըլլալ, սակայն դուք շատ փոխուած էք: Տարիներ առաջ ձեր աչքերուն փայլը կը խնդեցնէին զիս, սակայն այժմ, տնոնք իւրենց փայլէն շատ բան կորսնցուցած են. դուք երիտասարդ պառաւ մըն էք. սի նախանձիք երբ ձեզմէ աւելի գեղեցիկ մը կը սիրեմ:

— Այդ գոհիկ խօսքերը կ'ըլլան այն տեսակ մարդու մը կողմէ որ համալսարան աւարտած է. ամօթ որ տակաւին չէք զիտեր ընտանեկան սիրոյ արժէքը: Ձեր ըսածները մարդուս վրայ այն ապուրուութիւնը կը թողուն որ դուք կ'ին միայն ձեր անտանական կրից գործիքը կը նկատէք. Այդ պարագային ձեր սրտին մէջ ընտանեկան սրբութիւն ըսուած բոլոր գոյութիւն չունի. ուրեմն ինչ է ձեր և անասունի միջև եղած տարբերութիւնը:

Այս խօսքերուն վրայ բժշկապետը խիստ զայրացած չիմացի պատէն վար առաւ խարազանը և վրիժառու տկնարի մը նետելէ վերջ «այդ թունաւոր լեզուդ կը փրցնեմ» ըսելով սկսաւ անխնայ հարուածներ տեղացնել:

Խեղճ Ֆաթիմէն ի դուր օգնութեան ճիչեր կ'արձակէր:

— Լուէ՛, կը պոռար բժշկապետը, քեզ պիտի սատակեցնեմ:

— Ի սէր Աստուծոյ, կը մեռնիմ: Կը սիրեմ ձեզ, կ'ուզեմ ձեզ հետ ըլլալ մինչև մահս:

Սակայն այս խօսքերը ոչ միայն ունէ գթութեան զգացում չէին արթնցնէր մոլեգնած բժշկապետին սե հոգիին մէջ, այլ ընդհակառակը անոր կատաղութիւնը կ'աւելցնէին: Անոր մազերէն բռնելով ցնցեց զայն, ապա վերցնելով ամբողջ ուժովը գետին զարկաւ: Հէք Ֆաթիմէն «թշուառ եմ» կ'սկսեց, և գետին փռուած մնաց անշարժ:

Բժշկապետը աղտխինը ներս կանչեց և հրամայեց անոր դուրս տանիլ զայն: Քիչ ցետոյ Ֆաթիմէ անկողնոյն վրայ տարածուած էր անզգայ:

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

ԲԺՇԿԱՊԵՏԸ ԿԸ ՔՕՂԱԶԵՐԾՈՒԻ

Սալվա բժշկապետին ջանքերուն շնորհիւ բոլորովին ապօքինեցաւ: Ան կը յուսար որ Հաֆըզին և բժշկապետին կողմած ծրագիրով պիտի կարենար միանալ Երմանտին, որուն աչրող սէրը զինքը չափազանց անհամբեր զարձուցեր էր:

Այդ առաւօտ Սալվա կրկին երազներու մէջ կը տաքուերուէր: Ապա երջանիկ կեանքը շարժանկարի մը

պէս իր աչքին երջմանիկ տեսարաններով կը պարզուէր:

Դրան բաղկումը խանգարեց ամէն բան: Բժշկական տարբերութեան մը տակ ներս մտաւ և իր ժպտուն դէմքը Սարգիսի ողբերոց:

— Գիտէ՞ք, ինչքան տնհամեր եմ Պ. բժշկապետ, գոչեց Սարգիս:

— Նոյնքան տնհամեր եմ նաև ես, պատասխանեց բժշկապետը խորհրդաւոր ձայնով մը:

— Զեր տուած դեղերը անբողբեամբ գործածեցի ձեր տուած հրահանգներուն համաձայն:

— Ուրախ եմ

— Սակայն ի՞նչ եղաւ խնդիրը. օրերը տարիներու չափ երկար կը թուին:

— Ամէն ինչ յաջող կ'ընթանայ:

Եւ գրպանէն օրաթերթ մը հանելով ցոյց տուաւ թերթին մէկ անկիւնը ղետեղուած մահազդ մը: Սարգիս սարսափով կտրեց հետեւեալը. «Եէյի Սիւլէյմանի դուստրը Սարգիս Աղիզ իր մահկանացուն կնքեց այս դիւեր ժամը 10ին. զինք խնամող բժշկապետին ամբողջ ջանքերը ապարդիւն անցան»:

— Ո՛հ, այս ի՞նչ սարսափելի բան է, գոչեց Սարգիս. ամբողջ էութիւնս կը սարսռայ:

— Վերագործիս հոս պիտի ղրկեմ մեռած աղջկան մը դիակը, որ արդէն սաւանի մը մէջ կարուած է. պէտք է յարմար տեղ մը ղետեղուի մինչև դադաղին ճամբուիլը:

— Բայց կը սոսկամ... գոչեց Սարգիս:

— Սիրելիս: Այդ է միակ միջոցը. երբ դադաղը դէպի գերեզման ուղղուի, ամէն ոք պիտի կարծէ թէ Սարգիսն ոչ եւս է. Իսկ դուք յարութիւն առած Ֆրանսայի մէջ Արհմատին հետ նոր կեանքի մը պիտի սկսիք:

Այս ըսելով բժշկապետը գրպանէն քառասուկ թուղթ մը հանեց և Սարգիսին ննջատենեակին դրան վրայ փակցուց:

Թուղթը ողղադիր մըն էր հետեւեալ պարունակութիւնը կրող. «Նկատի ունենալով մեռելին վարակուած ախտին խիստ տարափոխիկ ըլլալը Բաղաքապետութեան հրամանով բացարձակապէս արգիւտած է դադաղին մօտենալը բոցի անոնցմէ որոնք ստանձնած են դադաղին փոխադրութեան պարտականութիւնը»:

Ազգին տակ ղետեղուած էր Բաղապետութեան ղեկավարը առանց ոեւէ ստորագրութեան:

Սարգիս յաճախ բժշկապետին երեսին շէտտակի կը նայէր. Կարծես ծանօթ մէկու մը կը նմանցնէր զայն: Սակայն կը քաշուէր այդ ուղղութեամբ բան մը ըսելէ: Բժշկապետը իր կարգին չէր ախորժեր անոր խորաթափանց նայուածքէն որ մերթ ընդ մերթ զինքը չփոթութեան մը մտանէր: Սակայն իր ճարտար լեզուով միշտ կասկածը կը վռնէր և սրամիտ կատակներով հիւանդը կը խնդացնէր: Այնպէս որ բժշկապետին ներկայութիւնը միշտ հաճելի կ'ըլլար Սարգիսին: Այդ օրը երբ բժշկապետը սովորականէն աւելի իր նրդիծական պատմութիւններուն ամբողջ մթերքը կը պարպէր, ազատ խինը ներս մտաւ մեծ փունջ մը ծաղիկներ գրկած:

— Ի՞նչ սիրուն ծաղիկներ, բացառանչեց Սարգիս դէպի տղախիւնը վազելով:

— Այս փունջը կ'ըն մը ձեզ կը նուիրէ:

— Կի՛ն մը:

— Այո՛:

— Զի ճանչցա՞ք:

— Ո՛հ. խիստ թանձր քօղ մը կը կրէր:

— Ինչո՞ւ չի հարցուցիր իր ով ըլլալը:

— Հարցուցի:

— Ի՞նչ պատասխանեց:

— Իր բարեկամութիւններէն մին եմ, ըսաւ:

Սարգիս պահ մը ապշած մնաց խորհրդաւոր փունջը ձեռքը: Անոր այլազան գոյնզգոյն հոտաւետ ծաղիկները

ղինք կ'աքանչացնէին: Յանկարծ աչքին զարկաւ փունջին կեղորոնը զետեղուած մեխակի մը փաթթուած թուղթ մը. կամաց մը դուրս քաշեց զայն և կարդաց հապճեպով գրուած հետեւեալ բառերը. «Ձգուչացէք բժշկապետ Ձէքիէն: Եթէ անոր անգութ ճանկին մէջ իյնաք, յուստեան պիտի տառապիք»: Եւ ստորագրուած էր. «Ձո՛ մը»:

Սալվա այլայլած բժշկապետին դառնալով. «Դուք Ձէքիէն», գոչեց խեղդուկ ձայնով մը:

Բժշկապետը առանց վայրկեան կորսնցնելու Սալվային վրայ յարձակեցաւ, թուղթը առաւ ձեռքէն և կարդալէ վերջ գոչեց.

— Այո՛, հասկցայ, փաթիւմէին ձեռագիրն է:

Սալվա, վարպետօրէն և կանխամտածումով լարուած ծուղակի մը մէջ ինկած ըլլալը հասկցաւ: Վերջապէս ճանչցաւ իր ջերմ պաշտպաններուն իսկութիւնը, սակայն շատ ուշ: Այժմ Սալվային կը մնար Ձէքիէն հզօր կամքին ուժը պաշտպանել ինքզինքը մինչև մահ: Այս հպարտ արարուհին վերջին ճամբան ընտրեց: Անոր համար տակաւին ամէն ինչ կորսուած չէր:

— Ինչմէ հեռու... գոչեց Սալվա:

— Ինչպէս կարելի է հեռու կենալ երբ ութը տարիէ ի վեր այս երջանիկ բոպէին կ'ապաստէի:

Ձէքիին աչքերէն գաղանի մը աչքերուն նման կըրակ ու բոց կը ժայթքէր. թեւերը լայն բանալով ջանոց Սալվան գրկել: Սակայն այս վերջինը միշտ իր բազուկներէն խոյս կուտար: Ահագին յոգնութենէ մը վերջ, Ձէքիին վերջապէս յաջողեցաւ Սալվան թեւերուն մէջ առնել:

— Կը խորշիմ ձեր կամքին ենթարկուելէ, զիս տգիտ թողուցէք, պոռաց հէք Սալվան յուսահատ ձայնով մը:

— Այժմ ուզածիս պէս կրնամ ձեզ հետ վարուիլ:

Ձէք տեսներ որ ըստրովին անպաշտպան թեւերու մէջ կը գտնուէր: Համբոյր մը, ո՛հ համբոյր մը տուր տիեզերանշակ գեղեցկուհի:

Սալվա երկու ձեռքով Ձէքին մէկ կողմ հրելով.

— Չհամարձակիք ինձ մօտեցնելու ձեր լպիւր շրթները:

— Դուն իմա ես, սիրուն աղանձակս:

— Համբերութիւնս հատած է, այլեւս օգնութիւն պիտի աղաղակեմ:

— Չփորձէք այդ յիմարութիւնը:

Այդ պահուն դուրսէն հասնող ձայներ չփոթութեան մատնեցին Ձէքին, որ պահ մը թող տալով Սալվային օձիքը դէպի դուռը յառաջացաւ: Սալվա պատին տակ գտնուող սեղանին տակ նետուած և հոն անկիւնը մնացած հօրը արիւնտա դաշոյնը նշմարեց: Կամաց մը վերցուց ու սեղանին ծածկոցին տակ պահեց զայն: Ձէքի դրսն առջև կանգնած պահ մը չորս կողմը դիտելէ վերջ կրկին դուռը գոցեց և անօթի գաղանի մը նման սկսաւ յառաջանալ դէպի անպաշտպան դռնը:

— Մարդ մարդասանք չկայ, մինակ ենք:

— Տօքթ. Ձէքի, գոչեց Սալվա սեղանին կոթնելով, պիտի զղջաք:

— Միթէ մարդ կը զղջո՞յ ձեզ նման սիրուն էակի մը տիրանալուն համար:

— Կը հրամայեմ որ զիս թող տաք, թէ չէ...

— Ես ալ ձեզ կը հրամայեմ որ համբոյր մը տա՞յիք, համբոյր մը:

— Մի ստիպէք...

— Տկար էակ, ի՞նչ կարող ես ընել:

— Կինը մարդոց հաւատար էակ մըն է, պէտք է որ ազատ ապրի այլեւս:

— Մտքերնուդ իսկ մի անցնէք այդ ազատութիւնը:

— Նկատի ունեցէք որ ձեր ամբարտաւան կեցուածքը կրնայ ձեզի սուղի նստիլ:

— Հա... հա... հա... թերեւս որոշած էք լալ, բայց ձեր մարգարտանման արցունքներուն գլտորուիլը սա վարդապետն այտերէն վար, չափազանց մեծ հաճոյք պիտի պատճառէ ինծի:

Բժշկապետ Չէքին տուիտտ նայուածք մը նետելէ վերջ մօտեցուց չրթները Սալվային կոյս չրթներուն, անկից տռաջին համբոյրը առնելու: Սակայն Սալվա մէկ ձեռքով Չէքինն օձիքը բռնած, իսկ միւսովը սեղանը, քաջաբար կը զիմադրէր: Երբ զգաց որ յոգնած էր այլեւս.

— Տօքթ. Չէքի, ըսաւ, ստիպուած եմ պատիւս պաշտպանել ինչ միջոցաւ որ ըլլայ:

Այս սպառնալիքը Չէքինն համար բան մը չէր նշանակեր: Չէքին Սալվան կուրծքին սեղմելով դոչեց ամբարստանն ոճով մը.

— Խենդ մի ըլլաք, ձեր պատիւը իմ կինս ըլլալուն մէջ կը կոյանայ:

— Այլեւս անօգուտ է աղաչելը, թող դաշոյնը խօսի, դոչեց Սալվա և սեղանին տակէն դաշոյնը հանելով մինեց Չէքինն սիրտը:

Չէքին Սալվան թող տալով բռնեց կուրծքին վրայ բացուած խոր վէրքը մռտալով.

— Կնկան սրտին մէջ օձերը կ'ենան, դժբաղդ եմ սակայն որ կնկան մը ձեռքով կը մեռնի:

Եւ գետին ինկաւ ու մնաց անշարժ:

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

ՍԱԼՎԱ ԿԸ ԼՍԷ

ԱՐՄԱՆՏ ԱՐՆՈԼՏԻ ՄԱՀԱՎՃԻՌԸ

Սալվա հաշիւ ինքզինքը գտած, ահա Արմանտին մահալճիռին գործադրութեան որոշումը ռումբի մը պէս կը պայթի. Արմանտ Շաբաթ առաւօտ արեւածագին պիտի գնդակահարուէր: «Ի՞նչ կարելի է ընել, ի՞նչ կարելի է ընել», կը պոռար Սալվա հեկեկալով: Եւ դէպի դուրս վազելով կը գոչէր. «Չպիտի ձգեմ որ Արմանտ մեռնի... չպիտի ձգեմ որ մեռնի... Արմանտ անմեղ է եւ եմ ոճրագործը ես, նայեցէք մատներուս, որոնք Տօքթ. Չէքինն արեւամբը ներկուած են»:

Տան աղախինը Սալվային թեւէն բռնելով ներս առաջնորդեց: Ան հարազատ քրոջ մը պէս կը մտատանջուէր Սալվային դիտուն եկած անթիւ անհամար զըմբողգութիւններով:

— Հանդարտեցէք Սալվա, հանդարտեցէք, դուք անդորրութեան պէտք ունիք, դոչեց Ֆէհիմէ քաղցր չեչուով մը:

— Արմանտ պիտի մեռնի, Արմանտ պիտի մեռնի:

— Ձեր աղմուկը կրնայ ամէն ինչ խանդարել: Մինչև մահուան վճիռին գործադրուիլը մենք բաւական ժամանակ ունինք, և պաղարիւնով գործելով վստահ եմ որ կրնանք Արմանտը աղատել: Ընդհակառակը, պոռալով, ճչալով, ոչինչ կարող ենք ընել:

— Ըսէ Ֆէհիմէ, ի՞նչ միջոց կը խորհիս:

— Եթէ հրաման տաք, ես կրնամ կերպով մը գլուխը ֆրանսական զինուորական բանտը, ուր բանտարկ-

ուած ըլլալու է Արմանո: Տեղւոյն վրայ լուռ ուսում-
նասիրութիւն մը կատարելէ վեռջ կրնամ ձեզի ըսելթէ
ինչ միջոցներով կարելի է ազատել Արմանտը:

— Ա՛խ, Ֆէ՛հիմէ, կր տեսնես, աշխարհի վրայ ոչ
մէկ մտերիմ բարեկամ մնաց որուն կարենամ յայտնել
իմ ցաւերս:

— Կեանքս վրայ տալով ձեզ պիտի երջանկացնեմ:

— Գնա՛, ժամանակ մի տնցնէր, ըրէ ինչ որ կա-
րելի է:

Ֆէհիմէ լուռ մը հագուելէ վերջ կը պատրաստուէր
մեկնելու, երբ Սալվա իր քովը կանչեց զայն և անոր
ափին մէջ սեղմելով զրամապանակ մը «Պահէ սա, գի-
տես որ զրամին զօրութիւնը մեծ է, և այս տեսակ
պարագաներու տակ վճռական գեր կը կատարէ» ըսաւ:

Ֆէհիմէ զրամապանակը գրպանը տեղաւորելէ վերջ,
արագ քայլերով ճամբայ ինկաւ դէպի զինուորական
բանտը: Ֆէհիմէ բնածին տաղանդ մը ունէր նախաձեռ-
նելու և վճռականութիւն իր ծրագիրները գործադրելու:
Անոր մէջ իզական սէռի երկչոտ հոգին չկար, աղա-
մարդու մը յանդգնութեամբ օժտուած մէկն էր:

* * *

Ֆէհիմէ բաւական դժուարութեամբ գտաւ զինուո-
րական կեդրոնական բանտը, գտաւ նաեւ այն խցիկը
ուր բնատուրուած էր Արմանո: Բանտին պահապանը
որ բնուորութեամբ կնամոյ Ալճերիացի մըն էր, հա-
մակրեցաւ Ֆէհիմէին, որ առիթէն օգտուելով ծեփե-
քումներով մօտեցաւ զինուորին և ջանաց հասկնալ
խիստ ճարպիկօրէն անոր տկար կողմերը: Դռնապան
զինուորին դանդաղ շարժուածները Ֆէհիմէին վրայ թըմ-
րեցուցիչ գործածողի մը տպուկութիւնը ձգեցին. ար-
դէն նէ լսած էր որ Ալճերիացի իր ցեղակիցներէն ո-
մանք մօրի էին առոր: Վստահ ըլլալու համար խօսակ-

ցութեան լռնուեցաւ պահակին հետ: Միամիտ զինուո-
րին այնպէս մը հաւատացուց թէ իր հայրը արդէն թըմ-
րեցուցիչի գործով զբաղելուն առնել տահապին քանա-
կութեամբ ապրանք մթերած է: Երբ պահակը այս խօս-
քերը լսեց, երկրպագելու աստիճան խոնարհեցաւ Ֆէ-
հիմէին առջև և թախանձագին պաղատեցաւ որ քիչ մը
հայթայթէ. երբ պահակը այս խօսքերը կ'արտասանէր,
Ֆէհիմէին աչքերը մանրակրկիտ կը գննէին չուրջը:

— Վաղը երեկոյ քեզ ուզածիդ չափ թմրեցուցիչ
կը բերեմ, սակայն զգո՛յ, չըլլայ որ ուրիշ մը գիտնայ,
վերջը երկուքս ալ ծանր պատիժներու կ'ենթարկուինք,
գոչեց Ֆէհիմէ:

Ապա իր փափուկ ձեռքերը պահակին կոշտ ձեռքե-
րուն մէջ գետեղեց: Այս վերջինը ջգայնօրէն սեղմելէ
վերջ զանոնք ակամայ թող տուաւ: Ֆէհիմէ սրտապըն-
դուած իր անտկնկալ յաջողութենէն տուն վերադարձաւ
բոլորովին ուրախ տրամադրութեան մը տակ:

Երբ տունէն ներս մտաւ Սալվա դէպի դուռը վա-
զելով դռնեց. «Ֆէհիմէ... Ֆէհիմէ... ի՞նչ եղաւ»:

— Սմէն ինչ յաջող կ'ընթանայ, պատասխանեց
Ֆէհիմէ, յաղթական չեչաով մը, գինին և հաշիշը մարդս
տոնուողն չորս ժամ կը խնդեցնեն: Երբ պարտակա-
նութեան գլուխ եզող մարդիկ կորսնցուցած են ինք-
զինքնին ինչե՛ր կարող չենք ընելու:

— Յարմար միջոցներ, սակայն...

— Բանտապահը հաշիշամոլ Ալճերիացի մըն է, քիչ
մը թմրեցուցիչով կարելի է Արմանտը փախցնել շատ
յաջող կերպով: Մեր դրան առջևի ոստիկանները քոնի
մը չիչ օգելից ըմպելով կարելի է թմրած վիճակի մը
մէջ պահել: Երբ բնատապահը երազներու մէջ գլտորած
է, իսկ պահակները ինքզինքնին մոռցած, մենք երկու
տկար էակներս ազատ համարձակ կարող ենք ամենա-
զըժուարին համարուած արկածախնդրութիւններուն տա-
կէն խիստ յաջող դուրս գալ:

— Ոգելից ըմպելիները կարելի է առաառութեամբ
դնել, սակայն թմրեցուցիչները:

— Այն ալ կարելի է:

— Ուրեմն վաղը առաւօտ դնէ պէտք եղածները:

Սալվային համար վախ, պատիժ, արգելք, ոչինչ
բաներ էին ալիւս, նէ կրնար այդ ամէնը իր ոտքին
սոսկ կոխտակել:

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

ԻՆՉՊԵՍ ՍԱԼՎԱ ԽՈՅՍ ՏՈՒԱԻ

ՊԱՅԱԿ ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐԷՆ

Յաջորդ երեկոյ ոգելից ըմպելիներու փառաւոր սե-
ղան մը շտկուած էր: Շամբանիտ, տիւպօնէ, օղիի և
գոնեակի շիշերը քով քովի չարուած էին, նաեւ խմե-
լիքներու հետ գործածուելիք, աղի, լեզլի, կծու, թթու
ուտեստեղէններ: Յէ՛հմէ սովորականէն տակի լաւ հոգե-
ուած, շտկուած, ոստիկան պահակներուն հաճելի երեւե-
նալու համար պչրոտ չարժումներ կը փորձէր:

Ի՞նչ յետոյ, գեղանի սպասուհին սեղանին քով գա-
լով և կնքուած շիշ մը բանալով լեցուց բաժակ մը
ըսելով. «Հանգարտ հեղուկ մըն էս, երբ շիշի մը մէջ
էս, իսկ երբ մարդ կոչուած արարածին ստամոքսէն
նեքս սպրդիս, զայն ամէն վատնութեան մղող անդերա-
զանցելի ուժ մըն էս, առանց քեզի, ան պարտաճանաչ
և հնարամիտ է: Դուն զայն կը նսեմացնես, չիշ մը

առաառութեամբ ջուրին ետեւէն կը վազէ ան, ինչպէս
չարածճի կապիկ մը ընկոյզի մը ետեւէն»:

Այսպէս երբ Յէ՛հմէ չրացուց իր ճառը, դուրս ե-
լաւ բաժակը ի ձեռին, և երեւցաւ գրոտն առջև սպասող
պահակներուն:

— Հանրմ, գոչեց ոստիկանապետը, պաղատագին
չեչտով մը, քիչ մը այդ ջուրէն, ի տէր Ալլահին:

— Դուք պահակ էք պէտք չէ խմէք:

— Փորս գինիի կտրաս մըն է, շուտով այդ կտրածը
չի լեցաւիր:

— Լաւ, հրամանէք նեքս, ըսաւ Յէ՛հմէ և սեղա-
նին առջև տարաւ զայն:

Ոստիկանապետը առնելով բաժակը, կոկորդն ի վար
Պատարկեց անոր պարտնականութիւնը: «Ո՛հ, ի՛նչ սքան-
չելի ջուր, ի՛նչ աղէկ կ'ըլլար հատ մը եւս եթէ ընկե-
լանար անոր», գոչեց:

Յէ՛հմէ երկրորդ մը եւս հրամայուց, ոստիկանապե-
տին սրտին կրօնը հետզհետէ կը հրահրուէր. երրորդ
մը, չորրորդ մը... անդադար իրար կը յաջորդէին: Ամ-
բողջ շիշ մը արգէն դատարկուած էր:

Յէ՛հմէ կը ջանար ուրիշ շիշի մը խցոնը բանալու,
սակայն վախտ կանոցի մատները չէին զօրեր կարծես:

— Աւելորդ դժուարութիւն, գոչեց ոստիկանապե-
տը, և տանելով շիշը բացաւ խցոնը ու զայն վերցնելով
սկսաւ ագահօրէն ծծել պարտնականութիւնը: Դե՛հ այս է
կեանքը, բացառականեց զուարթօրէն, և ո՛չ թէ քանի
մը մարդոց հրամանով հաւատարիմ լան մը պէս ուրիշի
մը դուռը սպասելը: Ապա բարեւի կենաս տիրոջ առ-
ջև կրթուած շան մը պէս: Այս վայրկեանիս ես եմ թա-
գաւորը, ես եմ իշխանը, ես եմ հրամայողը:

— Ո՛հ գինովցաք, ըսաւ Յէ՛հմէ:

— Ո՛չ դեռ եւս կ'ուզեմ:

Յէ՛հմէ շիշ մը դարեջուր հրամայուց: Ոստիկանա-

« Կետը վայրկենապէս գլուխը վերցնելով զայն եւս կըլինէ՝
կէս ժամ վերջ արդէն ոստիկանապետը ինքզինքը կոր-
սնցուցած էր: Դէպի դուռը քաշելով, ըսաւ. «Քէրիմ,
Էմին, հոս եկէք»: Յանկարծ դրան առջև ցցուեցան եր-
կու ոստիկաններ, բարեւի կեցած իրենց տառնապետին
առջև:

— Կը հրամայեմ որ, ըստ. այս վերջինը, խմէք և
դիտովնաք իմ և այս չքնաղ օրիորդին կենացը:

Ոստիկանները երբ տեսան թէ իրենց պետը ար-
դէն զինովցած է, սկսան իրենք եւս անոր օրինա-
կին հետեւիլ: Երբ ոստիկանապետը իր ստորադասնե-
րուն մէյ մէկ բաժակ հրաձցուց, անոնք առարկեցին թէ
իրենք ստոկէ բան մը չեն հասկնար, որով լեցուն շիշե-
րը անկելով սկսան մեծ տխրութակով կուլ տալ օրհնելի
հեղուկին ումպերը:

— Խմենք անուշիկ հանձմին կենացը, կը պոռային
ամէնքը միաբերան շիշերը իրար դարնելով:

Զուարճալի խօսակցութիւն մը ծայր տուաւ ոստի-
կաններու միջև:

— Մարաչայիս Ֆոշը, գոռաց պետերնին կուրծքը
ուռեցնելով, հանգստեան կոչուած է, և անոր պաշտօնը
ինձ փոխանցուած է:

— Քիչ մը եւս, Նաբօլէօնը պիտի գերազանցես:

— Սատանի ձագ, ուսկից բերիք այս ճօխ ըմպե-
լիքները:

— Խմեցէ՛ք, խմեցէ՛ք, գոռաց պետերնին: Ես ալ
չեմ դիտեր ըմպելիքներուն ուսկից գալը: Այս հանձմը
զինուորին խեղճ վիճակէն կը հասկնայ, եղեր կ'երեւի և
ուզեր է բարիք մը ընել:

— Աստուած երկար կեանք պարգեւէ իրեն, ուրե-
մն, օ՛ն ընկերներ վերցուցէք շիշերը:

Եւ շիշերը իրար դարնելով, «Ձեր կենացը հանձմ»
պոռացին և կրկին կուլ տուին:

Ֆէհիմէ հարտութեամբ կը դիտէր իր զոհերը:
Ոստիկանապետը առօրոտ ակնարկ մը նետելով անոր,
զոհեց. «Զոյդ մը աչքեր արեւի պէս»:

«Այստեղ ունի վարդի պէս», շարունակեց երկրորդը:
«Ճերմակ ձեռքեր ձիւնի պէս», ընդմիջեց երրորդը:

Ֆէհիմէ զայրացկոտ, ոստիկանապետին մօտենալով
թելադրեց որ այդ տեսակ լպիրշ խօսքեր չըլլան իր շուրջ:

— Այո՛, պատասխանեց պատանի ոստիկանապետը,
մենք ձեզ երախտապարտ ենք: Եթէ ուէէ մէկը անպա-
տիւ խօսք մը հանէ բերնէն, գլուխը կը ճզմեմ: Ես
վաղը Նաբօլէօն մը պիտի ըլլամ, ժողէֆին մըն ալ պէտք
պիտի ըլլայ անշուշտ:

Այս խօսքերը ամէնուն ծիծաղը չարմեցին:

— Ասիկա ժողէֆինին նման անպատու չպիտի մնայ:
Նայուածքէն կրնամ հասկնալ որ նէ տարին երկու փոք-
րիկ Նաբօլէօնի ծնունդ պիտի տայ:

— Հա... հա... հա... լաւ գուշակ մըն էք, ընդմի-
ջեց երկրորդ ոստիկանը:

— Ժամանակները գիւղը կը գանուէի, կրնայի խիստ
յաջողութեամբ զանաղանել հօտերու ծնունդ տուողը այն
կովերէն, որոնք հորթ մը իսկ չեն ծնիր:

— Դուք, տառնապետ, կ'ըլլաք Նաբօլէօն, իսկ ես,
ձեր ձեռքին տակ հասարակ ոստիկան մը, Զոր. Կուրօին
պաշտօնը կ'ստանանք, կ'մկմաց երկրորդ ոստիկանը:

— Ա՛հ, յիմար, ընդմիջեց երրորդը: Զօրավար Կու-
րօն իր մէկ թեւը զոհեց այդ գիրքը շտնելու համար:

— Ոչինչ, պատասխանեց երկրորդը: Սուրի մը
հարուած աջ թեւէս կ'ըլլամ Զօրավար Կուրօ:

Այս անգամ պետերնին հրամայեց զինուորական
մարզանք մը կառարելու սենեակին մէջ: Զէնքերը ու-
սի, օ՛ն, դէպի յառաջ, աջ... ձախ, աջ ձախ:

Այսպէս սկսան սենեակին շուրջը դառնալ, երբ
«Կա՛ց, զէնքերը վար», զոհեց պետը:

Գինով ոստիկանները զենքերնին այնպիսի ուժգնութեամբ մը գետին զարկին որ, յանկարծ կապուր մը արձակուեցաւ, տնադին թնդիւն մը յաւաջ բերելով. ամէնքը սարսուիեցան: Ֆէշիմէ տաւրկելով ծագելիք ծանր հետեւանքները, խմելիքներու շիշերը տռնելով ուրիշ սենեակ մը մտաւ: Ոստիկանները իրեն հետեւեցան: Աճապարար աղջիկը սակայն անմիջապէս ինքզինքը դուրս նետելով, սենեակին դուռը ոստիկաններուն վըրայէն կղպեց: Աճապարանքով մտաւ այն սենեակը ուր Սարվա իրեն կ'սպասէր:

— Շուտ, Սարվա այս վայրկեանիս երեք ոստիկանները կուտ մը չեն արժեր, ըսաւ:

Սարվա սե սաւանի մը մէջ փաթթուած, երեսը սե քօղ մը դնելով դուրս ելաւ:

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Կէս գիշեր էր, Արմանտ մահուան խցիկին մէջ կըծկուած, իր դռն ճակատագիրը կ'ողբար: Թերթերը հաղորդած էին Սարվայի մահուան սե դոյժը: Չկար ուրեմն այլեւս այն չքնաղ կոյսը: Յուշիա տասնըչորսի ծաղիկը թառամած էր: Մինչև գնդակահարութեան դռն լոպէն Սարվային կսկիծը հազարաւոր ծակեր պիտի բանային իր դժբախտ սրտին վրայ, որոնց ամենափոքրը անգթօրէն պիտի քամէր կեանքին հիւթը: Այս խորհուրդները կը փոթորկէին իր ամբողջ էութիւնը:

«Մարվային հարուածող ժանտաւետիլ մահ», գոչեց Արմանտ. «ուր ես, ո՛ւր, տար ինձ ալ, պիտի նախընտրէի քու կմախտացած ձեռքերդ տեսնել, քան արդարութեան ու օրէնքի սնունով գործող մարդոց կուրծքս ծակելը»: Այլեւս կեանքը տալի էր իրեն համար, չէր ուզեր մինչև իսկ համբերել 48 ժամ եւս: Դառնութեան բաժակը լեցուած էր, անձնասպան ըլլալու միջոցներ կը մտածէր, սակայն ոչ մէկ հնարաւորութիւն կար իր յուսահատական խորհուրդը իրականացնելու: Յանկարծ միտքը ինկաւ, պատին վրայ դամուած՝ հաստ գամը ուրիշ կախուած էր հագուստները: Անմիջապէս վար առաւ զանոնք: Ամբողջ ուժով դուրս կը քաշէր այդ ժանգոտ սեպը, սակայն այս վերջինը չէր շարժիր իսկ: Արմանտ ամբողջ ճիգը ի գործ դնելով.

— Դուրս ել, գոչեց, փոխանակ հանդիսատեսը ըլլալու դժբաղդի մը տառապանքներուն, և դամուէ տնոր կուրծքը: Ու այնպիսի ուժգնութեամբ մը դուրս քաշեց զայն, որ գամը ափին մէջ գետինը ինկաւ ու ժասպառ: Քանի մը վայրկեան անշարժ մնաց այսպէս, ապա վերջին ճիգ մը եւս ընելով, ոտքի կանգնեցաւ և ձախ կուրծքը բացաւ: «Միտք բարով, Ֆրանսա, մայր, ընկերներ», աղաղակեց խեղդուկ ձայնով մը և գամը վերցուց ձախ կուրծքին միակու:

Այդ պահուն «Արմանտ», գոչեց մէկը ցած ձայով մը:

Արմանտ ետին դարձաւ և անկիւնը մութին մէջ նշմարեց ստուեր մը: «Դուք ո՞վ էք», յարեց Արմանտ ապշած:

— Արմանտ:

— Ի՞նչ գործ ունիք հոս այս ուշ ժամուն, ըսաւ Արմանտ: Թերեւս դուք մայրն էք սիրուն Սարվային և եկած էք ձեր աղջկան վրէժը լուծելու: Կը հասկնամ, սիրտդ զուկիդ տառապանքներովը և անոր եղբրական մահովը խոցոտուած է: Եկէք... եկէք... պատրաստ եմ ընդունելու ձեր վրիժառու հարուածները:

Ստուերը սակայն, մեղմօրէն Արմանտին մօտենալով երեսի քողը մէկ կողմ նետեց:

— Սալվա՛, Սալվա՛, գոչեց Արմանտ, դո՛ւն ես, երջանիկ երազ մըն է աս, թէ քու ուրուականդ է:

— Արմանտ, ես եմ:

— Կարծես թէ աչքերս և տկանջներս զիս կը խորեն: Բայց լրագիրները արդէն հաղորդեցին մահուանդ գոյժը:

— Ես կենդանի եմ տակուին Արմանտ, և քեզ սիրելու համար կ'ապրիմ տակուին:

— Ո՛հ, վէրքերս աւելի կը խորանան: Գիտեմ թէ մահացու մեղք է քեզ սիրելը... Սալ... վ... ա... ա... Եւ Արմանտ գետին ինկաւ նուաղած:

Սալվա Արմանտին գլուխը ծռնկերուն վրայ, արցունքոտ աչքերը դէպի երկինք վերցնելով գոչեց. «Ամենակարող Ալլահ, փրկէ մեզի»:

Հաշիշի ազդեցութեան տակ բանտապահ Ալճերիացին ինքզինքը բոլորովին կորսնցուցած ներս մտաւ այդ պահուն ու սկսաւ իր օգային ծրագիրները պարզել:

— Մարօքի Սուլթան ըլլալս հաստատուեցաւ, արդէն պիտի գոյ մամանակը երբ առիւծի կորիւններով բանակ մը կազմելով, պիտի արշաւեմ դէպի Սահարա, գտնելու դիւթական ուլասիւր: Հոն կանաչազարդ լեռան ստորոտը պէս պէս ծաղիկներով զարդարուած կապոյտ լճակի մը եզերքին կառուցանել պիտի տամ հոյակապ պալատս, ուր պիտի հաւաքեմ աշխարհի էն գեղանի կիները: Պալատին տուֆ և սպաներ, զինուորներ, պալատականներ, նախարարներ, ղեկավարներ, կազմ ու պատշաճ հրամաններուս պիտի սպասեն:

Ալճերիացի հաշիշամուրը հազիւ իր վերջին խօսքը աւարտած էր, երբ ներս մտաւ ֆրանսացի զինուորական ոստիկանապետը իր հետ ունենալով քանի մը զինուորական և բանտապահին գլխին զարնելով գոչեց. «Այս ի՞նչ կը նշանակէ յիմար գլուխ»:

— Վէզիր, շարունակեց Ալճերիացին, դնայ զօրաշարժի ենթարկէ ամբողջ երկիրը: Շուտով Սահարա պիտի արշաւենք:

— Լո՛ւէ՛, ապուշ, գոռաց ոստիկանապետը, հաշիշամուրին անկապակից խոսքերէն զայրացած: Իսկ դուք կին, շարունակեց ոստիկանապետը Սալվային մօտենալով, ի՞նչ գործ ունիք հոս:

Սալվա արցունքոտ աչքերը վեր առնելով, ըսաւ.

— Պ. ոստիկանապետ, Արմանտին այցելելու եկայ:

— Ձեր արարքը խիստ ծանր է, կ'ըմբռնէք այդ և զինուորներուն ուզելով իր խօսքը, ըսաւ. «այս կինը պահակոնոց տարէք և արգելափակեցէք առանձին տնակ մը»:

Երբ երկու ոստիկաններ մօտեցան Սալվային թեւէն բռնելու. «Ձգեցէք զիս... ձգեցէք զիս, միթէ չէք տեսներ որ ան բոլորովին լքուած ու անպաշտպան է», կը ճչար:

— Կը հրամայեմ որ առանց րնդդիմանալու հետեւիք ոստիկան զինուորներուն. գոռաց ոստիկանապետը: Ուշտոտ սրունիկ մը ըլլալու է աս:

Երկու ոստիկանները թեւերէն բռնած գուրս հանեցին զայն: Քանի մը վայրկեան լուծենէ մը վերջ լրսուեցաւ հաշիշամուրին ձայնը, որ կ'ըսէր.

— Հոն... հոն արշաւեցէք իմ քաջ ասպաններս:

— Տարէք սա հաշիշամուրը և բանտարկեցէք զինուորական պահականոցը, աւելցուց սպան:

Միւս երկու ոստիկանները Ալճերիացին զինաթափ րնելով առաջնորդեցին հոն ուր որ իրենց պետը հրամայած էր ասնիլ:

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

Ս Ա Լ Վ Ա

ՋԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԻՆ ԱՌՁԵԻ

Դատարանին մէջ Սալվա երկու զինուորներու առաջնորդութեամբ եկաւ զբաւել ամբաստանեալի օթոռը:

— Զեր անունը, օրիորդ, ըստ Զօր. Անթուան իդ սովորական թաւ ձայնով:

— Սալվա Ազիզ կը կոչուիմ:

— Երգուեցէք որ ճշմարտութիւնը պիտի յայտնէք:

— Կ'երգնում Աստուծոյ անունով:

— Պէտք չէ ընդունիլ այս աղտոտ ցոփունիին երգումը, ընդմիջեց քաղաքին ազդեցիկ կրօնապետներէն մին:

— Պիտի խնդրէի որ համբերող ըլլայիք, շարունակեց Զօր. Անթուան, և կրկին Սալվային ուղղելով խօսքը, յարեց:

— Թերթերուն մէջ ձեր մահադը զետեղուած է ի՞նչպէս կ'ըլլայ:

— Իրողութեան չի համապատասխաներ, քանի որ ես ողջ եմ:

— Բայց թաղապետական բժշկապետ Տօքթ. Զէքին յայտարարած է: Այս մտին ձեզ բան մը ըստէ:

— Այո, մահադը ինձ առաջին անգամ ինքը ցոյց տուաւ:

— Ի՞նչ պատճառաւ:

— Թաքուն ծրագիրներ ունէր:

— Ի՞նչ ծրագիր:

— Զիս կնութեան առնել կը ջանար:

— Վերջին անգամ ո՞ւր և ե՞րբ տեսաք զինք:

— Երկու օր առաջ, ժամը երեկոյեան 5.30ին տեսաւ իմ հետ մէջ:

— Ասկից վերջ բնաւ չվերադարձաւ:

— Զէր կրնար վերադառնալ:

— Ի՞նչպէս թէ չէր կրնար վերադառնալ:

— Սպաննած էի զինքը:

— Սպաննած էք... դ՞ուք. գիտէք թէ ի՞նչ կը խօսիք:

— Այո՛:

— Պատճառը:

— Պատուոյս կ'սպառնար:

— Ո՞ւր կը գտնուի Զէքին մարմինը:

— Մեր տան մէջ, ննջոսենեակիս վարագոյրին ետին:

Զօր. Անթուան, Սալվային այս զգայացունց խօսատվանութեան վրայ գողտնի ոտտկանները քովը կանչեց և անոնց հրահանգեց որ տնամիջապէս քննութիւն մը կատարեն: Զօր. Անթուան շարունակելով իր հարցաքննութիւնները, ըսաւ:

— Դուք Արմանտը կը սիրէ՞ք:

— Այո, հակառակ այլազգի ըլլալուս իրեն հոնդէպ խիստ անկեղծ սէր մը ունիմ, զոր ոչինչ կրնայ մօրել զայի մահէն:

— Դուք նամակ մը և մատանի մը ստացա՞ք:

— Ես անձամբ չեմ ստացած, խնդրոյ առտրկաց նամակը և ներքակուած մատանին:

— Դուք մատանին և նամակը տեսա՞ք:

— Այո՛:

— Ե՞րբ և ո՞ւր:

— Երկրորդ հանգիստումէս քանի մը օր վերջը, մայրս անուակիւ մէջէն երեւան հանեց մատանին և նաւ մակը:

— Ուրեմն ո՞վ զետեղած կրնայ ըլլալ այդ նամակը ձեր սնտուկին մէջ:

— Այդ կէտը խորհրդաւոր է:

— Մայրդ ինչպէս գիտէր թէ անտուկին մէջ նստմակ չ'ը կար:

— Կը զարմանամ թէ մայրս ինչո՞ւ մասնաւոր պրպտութիւններ ըրաւ զայն դռներու:

— Իսկ գիտէ՞ք թէ մէկը ձեզ չէ յանձնած նստակը և մտտանին և դուք ալ կարգալէ վերջ չէք դրած ձեր անտուկը:

— Ուէ մէկը ինծի նստակ չէ բերած:

Միշէլ դատախազին թոյլատուութեամբ օտիպուեցաւ անձամբ հարցաքննել Սալվան:

— Սալվա, դոչեց Միշէլ, ձեր օրհնարութեան պարագան ձեզմէ զատ ո՞վ գիտէ:

— Միայն Հաֆըզ անունով բախտադուշակ մը տեղեակ էր:

— Այդ անձը ձեր տունը յաճախ կ'այցելէր:

— Երբեմն երբեմն կուգար զիս տեսնելու:

— Կատկած մը ունի՞ք իր վրայ:

— Ամէն պարագայի տակ խորհրդաւոր մարդ մըն է, բայց մասնաւոր կատկած մը չունիմ:

Միշէլ այս կէտերը նօթագրելէ վերջ իր տեղը գրաւեց:

Մահմէտական կրօնապետները խօսելով, դատապարտեցին Սալվային դործած սքանչելիքը, և առանց պայմանի մահապատիժ պահանջեցին:

Առջը այժմ Շէյխ Սիւլէյմանի ամենամեծագոյն բարեկամին տրուած էր: Մերունի կրօնապետը իր կատաղի աչքերը դէպի Սալվան դարձուց և ապա խօսք տուաւ:

— Պարսնայք, զօրաւոր փաստերու լոյսին տակ յայտնի եղաւ որ Սալվան պատասխանատու է իր բարի ծնողքին եղբրական վախճանին: Իր ձեռքը ներկուած է Տօքթ. Ձէքիին անմեղ արեամբ և ուրիշ ծանր անպատուաբեր արարքներով: Միակ պատիժը որ կրնայ տրուել իրեն, մահն է: Նա ամօթ մըն է այլեւս իր ընտանեկան մարտեր անունին վրայ:

Զօրավար Անթուան ամփոփելով ընդհանուր հարցաքննութիւնը և Սալվային դէմ եղած աննպատակ յայտարարութիւնները մահուան դատապարտեց զայն: Սալվային անդամները բացի Միշէլէն, համամտութիւն յայտնեցին:

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

ԲԱԽՏԱԳՈՒԾԱԿԸ

ԴԻՄԱԿԱԶԵՐԾ Կ'ԸԼԼԱՅ

Դամասկոս քաղաքը գիշերային խոր լուսթեան մը մէջ կը նիբէէր: Միայն հոս ու հոն պղպտցող քանի մը լոյսեր խուարին թանձր քողը կը պատռէին:

Այն թաղամասը, ուր բախտադուշակները և արհեստով մուրաղիկները կը բնակէին, զիկզակ փողոցներով և խեղճ ու կրակ խրճիթներով, քաղաքին մէկ անշուք անկիւնը, լափուրինթոս մը կը ձեւացնէր: Միայն ողորմելի խրճիթէ մը ազօտ լոյս մը կը ցոլար ասկաւին, գիշերուան այդ ժամուէն: Հոն կը բնակէր հաշակաւոր Հաֆըզ Էֆէնտին որ սովորականին պէս, կէս մը ինքնամուտացութեան մէջ թաղուած, կը մրափէր:

Յանկարծ դրան արուած թեթեւ հարուած մը ուշքի բերաւ զինքը, և վրդովուած այդ անսովոր այցելութենէն, ոտքի ելաւ և անկանոն քայլերով յառաջացաւ դէպի դուռը:

— Ո՞վ էք, ըսաւ խռատ ձայնով մը:

— Սառանանիւրէ հալածուած թշուառ մը որ քալասան կը փնտռէ իր ցաւերուն, պատասխանեցաւ դուրսէն:

Այս խօսքերը իրեն բաւական ապահովութիւն ներ-
շնչեցին: Դո՛ղդո՛ջուն մտաները դրան բանալիին երկըն-
ցուց և երկու անգամ զայն դարձուց: Դուռը ճո՛ղչալով
բացուեցաւ:

— Սեւա՛մ, գոչեց դաւադրաններու վրայ յենած ծե-
րուկ մը:

— Սեւամ, պատասխանեց Հաֆըզ, խեր ըլլայ, այս
ուշ ժամանակ ի՞նչ գործ ունիք հոս:

— Ես Հավրանէն կուգամ: Տիեզերահաշակ Հաֆըզ
էֆէնտին կը փնտռեմ. տմէն դուռ դարկի, սակայն ոչ
մէկը կրցաւ ինձ ցոյց տալ իր բնակարանը: Ինծի թե-
լադրեցին բախտագուշակներուն թաղը գալ:

— Ես եմ ձեր փնտռած բախտագուշակը:

— Փա՛ռք Ալլահին, վերջապէ՛ս կրցայ զինքը դա-
նել: Պայծառ աստղս կը կորսուի խաւարին մէջ. դժ-
բախտ օրերը չարան չարան երջանիկ օրերս սեւով պա-
տեցին: Ափերով դրամ ծախսեցի սակայն ոչ ոք կրցաւ
տարախ դարման մը գտնել: Ողջ մնան բարեկամները
որոնք ինձ թելադրեցին ձեզ գիմել: Մեծ է ձեր համ-
բաւը: Ալլահին օրհնութիւնը ձեր վրայ ըլլայ: Զեր պոյ-
ծառ արեւը յաւիտեան թող չողայ: Ուզէ դրամ, որչափ
որ պէտք է, միայն վանէ գլխէս սա անիծեալ փորձանք-
ները: Մեծ է ձեր կարողութիւնը, կը հաւատամ անոր:

— Հանգստեցէ՛ք դժբաղդ մարդ: Բոլոր կարողու-
թիւններս ի սպաս պիտի դնեմ, ձեր խնդիրը լուծելու,
ըսաւ Հաֆըզ և մեծ գոհունակութեամբ առաջնորդեց
իր հիւրը դէպի անկիւնը զետեղուած աթոռը, և դուռը
կղպելով գրուեց իր նախկին տեղը:

— Այո՛, եղբայր, չարունակեց Հաֆըզ, պիտի ջա-
նամ ձեր ցուերուն դարման մը գտնել, Ամենակարող
Ռէհմանին օգնութեամբ պիտի փշրեմ ձեր դէմ ցցուող
խրաքանչիւր խոչընդոտ:

— Ինձ մաշող տառապանքները այնքան երկայն

են, որ պատմելով չի լրանար: Ես մեր գիւղին ամենա-
հարուստը կը նկատուիմ, միեւնոյն ժամանակ ամենա
գեթբաղդն եմ: Աղջիկ մը ունիմ հաղիւ 18 տարին լրա-
ցուցած է: Տեղւոյն ֆրանսական վարժարանը աւարտելէ
վերջ, դարգացած օրիորդ մը եղաւ: Իր աննման գե-
ղեցկութիւնը գիւղին և շրջաններուն ականաւոր երի-
տասարդներու ուշադրութիւնը գրուեց: Օր չէր անցներ
որ դուռը չզարնուէր այսինչ կամ այնինչ երիտասարդ-
ներու կողմէ ճամբուած խնամքներու կողմէ, որոնք
թախանձագին աղջկանս ձեռքը կը խնդրէին իրենց թեկ-
նածուներուն համար: Սակայն ամէնքէ ձեռնուռնայն կը
վերադառնային:

Մօտ երեք չարաթ առաջ, յանկարծ աղջիկս փոխ-
ուեցաւ. Օրըստօրէ իր առողջութիւնը կը կորնցնէր:
Կինս և ես յաճախ կը հարցնէինք իր տրամուլեան
պատճառները, սակայն միշտ անորոշ պատասխաններ
կ'ստանայինք: Ստիպուեցանք իր քայլերը հետապնդել:
Վերջապէս օրին մէկը աղջիկս տեսուեցաւ օտարականի
մը թեւերուն մէջ. Երբ այս ահաւոր իրականութեան
տեղեկացայ, իրրե պատուազգած մէկը, արեւս գլուխս
ցատքեց: Անմիջապէս քովս կանչեցի զայն և քանի մը
հարցումներ ուղղեցի իր սիրահարութեան մասին: Նախ
ուրացաւ, և սակայն երբ յայտնեցի թէ ամէն բանի
տեղակ եմ, խոստովանեցաւ ու սկսաւ լալ: Սիրականը
ֆրանսացի մըն է եղեր: Մարգարտանման արցունքները
իր այտերէն վար կը դտորէին: Բնականաբար իրրե
հայր չէի կրնար անտարբեր մնալ այս յուզիչ տեսարա-
նին առջև: Յորդորեցի և միեւնոյն ժամանակ խորհուրդ
տուի որ ետ կենայ այդ օտարազգի սիրահարէն: Սա-
կայն ոչ մէկ օգուտ: Անմիջապէս այդ օտարականին
սպառնալիք մը ճամբեցի, պատուիրելով անմիջապէս
հեռանալու մեր գիւղէն, հակառակ պարագային կեան-
քը վտանգի տակ պիտի ըլլար: Սակայն այդ լիբըը փո-

խանակ մեկնելու, ամէն տեսակ վտանգաւոր զէնքերով զինուելով, պատուհաս մը եղաւ մեր գլխուն:

— Հըմ... Ընդամիջեց Հաֆըզ ծիծաղելով, տաիկա ինծի համար աֆիքան պարզ բան մըն է, որ առանց ունէ յոգնութեան կրնամ կարգադրել ի նպաստ ձեզի:

Հաֆըզ օտարականին աչքին շեշտակի նայելէ վերջ ըսաւ.

— Դուք գաղտնապահ էք:

— Մէկ հատիկ զաւակիս վրայ կ'երդնում որ ձեր յայտնած դաղտնիքները մեր մէջ պիտի մնան:

Հաֆըզ վիզէն կախուած քառակուսի թիթեղեայ տուփը բացաւ. անոր մէջէն դուրս քաշեց երեք հատ քառածալ թուղթեր, որոնց մին բանալով և օտարականին առջև դնելով ըսաւ.

— Կը տեսնէ՞ք, այս թուղթերէն մին պատճառ դարձաւ Արմանա Արնոյտ կոչուած ֆրանսացիի մը մահուան դատապարտուելուն: Այդ ֆրանսացին ալ յանդգնութիւնը ունեցած էր քաղաքիս ամենասիրուած Շէյխ Սիւլէյմանին սղջկան հետ սիրաբանութիւններ ընելու:

Այս խօսքերուն վրայ ծերունին խոժոռեցաւ: Բախտագուշակը զայս տեսնելով պահ մը շուարման մատնը շեցաւ:

Յանկարծ օտարականը ոտքի ցատկեց, ուրեց Հաֆըզին թեւը և ձեռքէն առաւ ստորագրուած թուղթերը:

Հաֆըզ սարսուփած, հազիւ շունչ կ'առնէր այս տեսակակալին առջև:

— Այժմ ըսէք ո՞ւր է այն մեքենան որ սղագրած է Արմանաին վերագրուած նամակը, դոչեց կարծեցեալ ծերունին:

— Բայց ո՞վ էք դուք, մուսայ Հաֆըզ:

Շերունի օտարականը մէկ կողմ նետելով իր կեղծ մօրուքը.

— Ծանչցա՞ք զիս, դոչեց:

— Միշէ՛լ, Միշէ՛լ, բացագոնչեց Հաֆըզ իրար անցած:

— Արեւածագին երկու անմեղներ պիտի գնդակահարուին քու երեսէդ:

— Գթացէ՛ք ինծի, Պ. Միշէ՛լ:

— Արդարութիւնը...

— Ես անմեղ եմ, Տօքթ. Չէքին...

— Ո՞ւր կը գտնուի մեքենան, ըսէ ապա թէ ոչ...

— Տօքթ. Չէքին տունը: Իրեն մեքենան է:

— Ուրեմն միասին պիտի երթանք:

Միշէլ պինդ բռնած Հաֆըզին օձիքէն, միասին դուրս ելան հիւղակէն, և մխրճուեցան դիմացի ամայի փողոցներու բաւիղին մէջ:

ԳԼՈՒԽ ԺԸ.

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Արեւի ջերմ ճառագայթները հազիւ զօրանոցին աշտարակը լուսաւորած էին, երբ զօրանոցին բանտին դուռը բացուելով դուրս բերուեցան մահապարտները երկու զինուորներու հսկողութեան տակ: Կատարեալ ասպետական կեցուածքով անոնք մահը կ'արհամարհէին, երջանիկ կը թուէին անոնք, գէթ միասին մեռնելուն համար:

Կաթոլիկ վարդապետ մը Արմանաին իսկ իսլամ կրօնաւոր մը Սալվային կը հետեւէին: Անոնք իրենց պարտականութիւնը կը կատարէին կրօնական տեսակէ-

տով, յորդորելով մահապարանները իրենց վերջին աղօթքը բնել:

Բիշ վերջը տրուած հրամանին վրայ, կղերականները հեռացան. իսկ մահապարանները զինուոր երու առաջնորդութեամբ տարուեցան զէպի դիմացի հաստ պատը, ուր, սե չղարչներով աչքերնին կապուեցաւ:

— Պատրոստ, դոչեց յիմնապետ մը իր քովը շարուած զինուորներուն: Եւ վայրկեան մը լուսթնէ վերջ, նշան ա՛ռ, գոռաց դոժան յիմնապետը:

Անմիջապէս հրացանի փողերը ուղղուեցան զէպի մահապարանները, կրկին մեռելային լուսթիւն մը տիրեց:

Այդ պահուն, զինուոր մը պահարան մը ձեռքը հե ի հե յիմնապետին առջև գալով բարեւի կեցաւ, ապա պահարանը յիմնապետին երկնցուց: Այս վերջինը բանալով նամակը արձնող, ամբարի մը նեւեց պարունակութեանը վրայ. սպա զինուորներուն դառնալով, դոչեց.

— Զէնքեր վար:

Սալվան և Սերգեյովնայի արմէն մէկ բազէ սարուաղբէջիկ մահուան ոտքերէն ճանկերուն մէջ կ'ըրեւակայէին ինքզինքնին, յանկարծ զգացին որ ձեռք մը իրենց աչքերուն կապը կը քակէր: Արդարութեան ձեռքըն էր անիկա...

— Արմանտ, դոչեց Զօր. Անթուան, դուք ձեր կեանքը Միշէլին կը պարտիք: Ան է որ մէջտեղ հանեց ձեզ դէմ լարուած թակարդը: Այլեւս դուք ազատ էք...:

* *

Երկու շաբաթներ անցած էին այդ դժնդակ օրէն ի վեր: Պէյրութի քաղաքին առջև կանդնած «Շամբոլիօն» չոգենաւը, իր մեկնութի վերջին պատրաստութիւնները կը տեսէր: Արմանտ և Սալվա կամրջակին վրայ կանդնած, իրենց թաշկինակները շարժելով հրաժեշտի ող-

ջոյններ կ'ուզէին ողջերթի եկող իրենց բարեկամներուն, որոնց առաջին կարգին վրայ կը տեսնուէր Արմանտի անկեղծ և անձնուէր ընկերը, Միշէլ. Յուլիս ասանըհօրսի մոտանին կը փայլէր Սալվայի մատին վրայ:

Քառորդ ժամ եւս, և հսկայ շոգենաւը իր վերջին սուլիչը հնչեցնելով սկսաւ շարժիլ, իր ցուակը ուղղելով Միշերկրականի ջուրերուն վրայէն զէպի ֆրանսա: Վերածնունդի դուռը կը բացուէր այս երկու դժբաղդներուն առջև:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0347579

46399

ԳԻՆ՝ 5 Ե. Դ.